

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2016-2018

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Konstantin Alibekov

Česká sociální reforma po roce 1990

Praha 2018

Vedoucí diplomové práce

Doc. PhDr. JUDr. Jakub Rákosník, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER FULL-TIME STUDIES

2016-2018

DIPLOMA THESIS

Konstantin Alibekov

Czech Social Reform after 1990

Prague 2018

The Diploma Thesis Work Supervisor:

Doc. PhDr. JUDr. Jakub Rákosník, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autora

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu práce Doc. PhDr. JUDr. Jakobovi Rákosníkovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky, které mi poskytl v průběhu zpracování závěrečné práce.

Anotace

Cílem práce je provést kritickou analýzu sociální politiky České republiky po roce 1990 a udělat rozbor současného stavu sociální politiky. Dílčím cílem je rozpracovat literární rešerše v oblasti sociální politiky a přechodu do sociálního státu, pomocí analýzy vytvořit přehled o objektivních změnách v sociální politice České republiky, na jehož základě bude vytvořen dotazník.

K dosažení postaveného cíle bude použito několik metod. První z nich je literární rešerše. Druhou metodou je interpretace právních předpisů. Důkladní analýza změn v zákonech České republiky je prvním krokem v praktické části. Zpracování a znázornění rozmanitých tendencí v tvorbě zákonů týkajících se sociální politiky přispívá k odhalení objektivních situací v této oblasti.

Klíčová slova

Česká republika, důchod, modely sociální politiky, mzda, principy sociální politiky, sociální stát, subjekty sociální politiky, životní minimum.

Annotation

The aim of the thesis is to analyze the social policy of the Czech Republic after 1990, analyzing the current state of social policy. The partial aim is to develop literary research in the field of social policy and transition to the welfare state, to help analyze an overview of objective changes in the social policy of the Czech Republic, on the basis of which a questionnaire will be created.

Several methods will be used to achieve the goal. The first is literary research. The second method is the interpretation of legal regulations. A thorough analysis of changes in the laws of the Czech Republic is the first step in the practical part. The elaboration and depiction of diverse tendencies in law-making on social policy contributes to the discovery of objective situations in this area.

Keywords

Czech Republic, pension, principles of social policy, social policy models, social policy subjects, subsistence minimum, wages, welfare state.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1.1 Sociální politika	10
1.2 Sociální stát.....	15
1.3 Subjekty sociální politiky	17
1.4 Přístupy k sociálním problémům	18
1.5 Rozvoj sociální politiky v ČR.....	21
1.6 Principy a typy sociální politiky	24
1.7 Modely sociální politiky	31
1.8 Faktory ovlivňující sociální politiku.....	35
2 PRAKTICKÁ ČÁST	41
2.1 Charakteristika sociální politiky v letech 1991-2004	41
2.2 Sociální politika po vstupu ČR do EU.....	44
2.3 Lisabonská strategie.....	45
3 STATISTICKÁ ANALÝZA SOCIÁLNÍ POLITIKY ČR.....	49
3.1 Nezaměstnanost v České republice.....	50
3.2 Minimální měsíční mzda	52
3.3 Minimální starobní důchod a průměrný věk odchodu do důchodu	55
3.4 Životní minimum	57
3.5 Mateřská a rodičovská dovolená.....	58
3.5.1 Peněžitá pomoc v mateřství	59
3.5.2 Rodičovský příspěvek	60
4 SOUČASNÝ STAV SOCIÁLNÍ POLITIKY	62
5 ZÁVĚR	65
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	67
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	71

ÚVOD

Sociální politika je nedílnou součástí politiky jakéhokoli státu a má své zvláštní místo ve veřejné správě. V různých fázích svého rozvoje stát může zvolit jeden ze směrů sociální politiky. Volba vhodné státní sociální politiky má odpovídat potřebám společnosti a občanů žijících v tomto státě, stejně jako jejich hodnotám. Problém určení směru sociální politiky je také velmi aktuální z důvodu dynamického vývoje společnosti a globalizačních procesů ve světě.

Každý stát má prosazovat a snažit se zabezpečit hlavní sociální oblasti svých občanů jako zdravotnická péče, bydlení, hmotné zajištění v nouzi, vzdělávání, důstojné stáří a další. To jsou základní práva občanů a jednotlivců. Nicméně ve světě stále existují státy, které nemohou zajistit ani to základní právo na svobodu a bezpečnost. Na rozdíl od takových zemí Česká republika jako členský stát Evropské unie a jako rozvinutý stát prosazuje jiné sociální hodnoty a snaží se o jejich neustále vylepšení. Česká republika sleduje strategii sociální politiky, která je směrodatná a povinná pro všechny členské země. Jako rozvinutý stát Česká republika přijímá nová opatření pro zlepšení stavu sociální politiky, aby to odpovídalo požadavkům moderní doby a zásadám demokracie. Téma sociální politiky se týká každého obyvatele České republiky. Změny a úpravy v ní jsou částí pracovního procesu veřejné správy. Avšak změny v sociální politice nemohou být v rozporu s názorem obyvatelstva. Hlavní otázkou této práce je skutečný stupeň vztahu sociální politiky se společností, pro kterou funguje.

Cílem práce je provést kritickou analýzu sociální politiky České republiky po roce 1990 a udělat rozbor současného stavu sociální politiky. Dílčím cílem je rozpracovat literární rešerše v oblasti sociální politiky a přechodu k sociálnímu státu, pomocí analýzy vytvořit přehled o změnách v sociální politice České republiky. Dílčím cílem je uvést rozbor hlavních sociálních oblastí pomocí statistických údajů.

V práci zodpovíme na následující otázky: Co je sociální politika, k čemu slouží a co ji ovlivňuje? Jak sociální reforma se odrazila na České republice? Jakou podobu má současná sociální politika v ČR?

Metody výzkumu v této diplomové práci jsou následující:

- rozbor aktuální situace v oblasti prováděné sociální politiky v České republice na základě statistických údajů. Statistické údaje jsou převzaty ze stránek Ministerstva práce a sociálních věcí a statistického úřadu České republiky. Jedná se o časové řady od roku 1990 do roku 2016/2017;
- vymezení změn, které nastaly od roku 1990 v oblasti sociální politiky;
- vyhodnocení stavu sociální politiky České republiky v současné době, zejména s ohledem na rok 2018, kdy nastaly některé zásadní změny v některých oblastech sociální politiky;
- rozbor evropských právních aktů a strategií, které jsou zaváděny s cílem zlepšit sociální politiku v členských zemích, zejména Lisabonské strategii a sociálních zásad a hodnot Evropské unie;
- provést literární rešerši a rozbor odborné literatury a zdrojů za účelem vymezení pojmů sociální politika, sociální stát a blahobyť. Zpracování knih, analytických článků a dalších zdrojů informací je jednou z hlavních metod v této práci. Pro zpracování práce bude využita převážně česká literatura. Mezi české knihy, ze kterých budu především vycházet, je třeba uvést práci Chvátalové *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*, nebo knihu Břesky a kol. *Státní sociální podpora: s komentářem a příklady*. Použiji i několik dalších prací autorů, kteří se zabývají pojmem i vývojem sociální politiky a vlivem sociální reformy na obyvatelstvo. Také jako pomocný zdroj budou používány webové stránky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR a platné právní předpisy týkající se sociální oblasti.

Pomocí již popsaných metod se tedy diplomová práce zaměřuje na vytvoření teoretického základu pro praktickou část, zhodnocení objektivních změn a skutečných situací ve sféře sociální politiky. Na základě provedeného výzkumu se vytvářejí závěry praktické části a celé práce.

Tato diplomová práce je přínosná zejména tím, že poskytuje historický exkurz do sociálních reforem a jejich důsledků a dopadu na moderní Českou republiku.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Sociální politika

Sociální politika je politika, kterou stát provádí v oblasti sociálního rozvoje a sociálního zabezpečení. Další význam sociální politiky je ten, že to je „systém opatření zaměřených na zlepšení kvality a životní úrovně určitých sociálních skupin, která provádí subjekt hospodářství (obvykle stát)“. Někteří autoři pod pojmem mají na mysli sféru studia otázek týkajících se této politiky, včetně historických, ekonomických, politických, socio-legislativních a sociologických aspektů, stejně jako zkoumání kauzality v oblasti sociálních otázek. Je však třeba mít na paměti, že neexistuje žádný všeobecný názor na to, co je míněno výrazem „sociální politika“.¹

Existuje mnoho různých definic sociální politiky. Sociální politiku část vědců vysvětluje s výhradně sociální ochranou obyvatelstva. Avšak sociální ochrana je zaměřena na nejzranitelnější skupiny obyvatel, zatímco sociální politika se vztahuje na mnohem širší škálu otázek.

V roce 1995 M. Potůček vysvětluje sociální politiku podle dvou měřítek. Jako praktická aktivita sociální politika „*formuje vztah jedinců a sociálních podmínek jejich života.*“ Jako věda sociální politika se zabývá „*zkoumáním procesu tvorby a realizací politik dotýkajících se vztahu jedinců a sociálních podmínek jejich života.*“² Pozdější definice se rozšiřují ve snaze podrobněji popsat tento vztah mezi člověkem a státem. Podle Krebse a kol. široká definice sociální politiky je následující: „*Sociální politika je politikou, která se primárně orientuje k člověku, k rozvoji a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality života.*“³ I. Tomeš ji vysvětluje jako „*soustavné a cílevědomé úsilí jednotlivých sociálních subjektů ve svém zájmu*

¹ DAVID, J. a J. JARY. *Sociology. 3rd ed.* Glasgow: HarperCollinsPublishers, 2000, s. 235. ISBN 978-00-047-2511-6.

² POTŮČEK, M. *Sociální politika.* Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 10. ISBN 80-85850-01-x.

³ KREBS, V. a kol. *Sociální politika.* 4. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 17. ISBN 80-7357-050-5.

*udržet nebo dosáhnout změny ve fungování nebo podpořit rozvoj svého či jiného sociálního systému nebo soustavy nástrojů k realizaci své či jiné sociální politiky.*⁴

Rozmanité poznatky a definice Duková a kol. shrnují podle společných rysů. Podle nich sociální politika „*formuje vztah jedinců a sociálních podmínek jejich života*“ (což se shoduje s definicí M. Potůčka) a „*čelí sociálním a ekonomickým ohrožením, vytváří příznivé podmínky pro rozvoj jedinců a sociálních skupin.*“⁵ Posoudit různé definice lze podle tří hlavních společných aspektů: soustředěnost na prospěšnosti občanům, propojenost a závislost na ekonomických a mimoekonomických cílech státu a využívání nástrojů pro přerozdělování zdrojů.⁶

*„Sociální politiku je nutno – a v jistém slova smyslu především – vnímat jako celek, jako určitý systém s četnými komplikovanými vnitřními vazbami i s vazbami na ostatní prvky společenského systému.“*⁷

Cílem sociální politiky je zlepšení zdraví národa, zajišťování dostatečných příjmů a sociální podpory v určitých nepříznivých situacích a ve tvorbě celkové příznivé společenské atmosféry ve společnosti. Podle Dukové a kol. „*cílem sociální politiky je poskytovat sociální jistoty, umožnit přiměřený životní způsob a realizaci ústavou zaručených lidských práv.*“⁸

Podle Krebse a kol. „*Sociálněpolitické cíle je možno obecně charakterizovat jako normativní vymezení chtěné budoucnosti ti. budoucí podoby a charakteru sociální politiky. Je pro ně typické, že tyto cíle by měly: sledovat zákonitosti společenského vývoje, a být tedy stanovovány v jeho intencích; zobrazovat potenciály budoucího rozvoje, tedy možnosti, které v latentní podobě mohou přivodit určité změny v sociální*

⁴ TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010, s. 71. ISBN 978-80-7367-680-3.

⁵ DUKOVÁ, I., DUKA, M. a I. KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013, s. 13. ISBN 978-80-247-3880-2.

⁶ DUKOVÁ, I., DUKA, M. a I. KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013, s. 13. ISBN 978-80-247-3880-2.

⁷ KREBS, V. a J. DURDISOVÁ. *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia, 1997, s. 20. ISBN 808-639-533-2.

⁸ DUKOVÁ, I., DUKA, M. a I. KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013, s. 13. ISBN 978-80-247-3880-2.

politice; být v potřebné míře konkretizovány (např. z hlediska času, formy, způsobu řešení sociál pro nákladovosti atp.).“⁹

Sociální politiku stát obvykle řídí prostřednictvím místních a regionálních orgánů. Financování státní sociální politiky jde ze státního rozpočtu. Sociální politika je nedílnou součástí celkové strategie státu týkající se sociální oblasti. Sem patří cílevědomá činnost při vývoji a provádění rozhodnutí přímo týkajících se člověka a jeho postavení ve společnosti a po poskytování sociální jistoty s přihlédnutím k různým skupinám obyvatelstva zemi. Sociální politika prováděná vládou a všemi odvětvími veřejné správy, založená na široké veřejné podpoře, je povolána shromažďovat, mapovat, odrážet situaci v zemi a ve společnosti, stejně tak potřeby a cíle sociálního rozvoje.

Velkou změnu sociální politiky Česká republika (ještě jako část Československa) měla v roce 1990. V té době si republika mohla vybírat ze tří možných variant sociálního státu podle typologie Gösty Esping-Andersena:¹⁰

- **univerzalistický či sociálně-demokratický režim.** Je to systém blízký socialismu, především proto, že lidé se v něm považují za pracovníky a hlavním úkolem státu je dodržovat plnou zaměstnanost.
- **institucionální nebo korporativistický.** Sociální zabezpečení tady slouží pro uchování a reprodukci statusových a příjmových rozdílů občanů. Stát se více zajímá o rodiny než o zaměstnanost.
- **liberální nebo reziduální.** Je to systém, ve kterém stát dává hlavní roli trhu s tím, že každý sám si pro sebe nalezne nejlepší způsob sociálního zajištění. Pomoc se poskytuje hlavně nejchudším vrstvám obyvatelstva.

V té době česká společnost se ocitla v situaci potřeby reforem. Země byla na rozmezí hlavně tří cest popsaných výše. „*Na uvedených alternativách si vybudovaly své*

⁹ KREBS, V. a J. DURDISOVÁ. *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia, 1997, s. 37. ISBN 808-639-533-2.

¹⁰ ESPING-ANDERSEN, G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press, 1990, s. 3-5. ISBN 0-691-09457-8.

*programy hlavní politické strany té doby: liberální občanské strany, konzervativní křesťanská demokracie a socialistická sociální demokracie.*¹¹

Kvůli tomu, že jednotný názor obyvatelstvo a politické strany na reformování sociálního systému v zemi neměly, realizace reálných reforem byla mnohem složitější. Fakticky se ČR vydala směrem ke kombinaci prvků různých sociálních „*režimů*“ pro uspokojování potřeb různých skupin obyvatel. Proto v jednotlivých oblastech sociální sféry se uplatňují různé přístupy.

Na počátku 90. let v bývalém Československu průběh vývoje sociálního státu pomocí reforem byl ovlivněn politickými stranami, které se dostaly do vlády.¹² První etapa změn proběhla pod vedením sociálně-liberálního Občanského fóra. V té době (1990-1992) reformy se zaměřily na oblast zaměstnanosti, politici pracovali na vytvoření záchranné sociální sítě a prevenci nezaměstnanosti. Právě tehdy bylo rozpracováno a zavedeno sociální pojištění a začala příprava penzijní reformy (a vytvoření dobrovolných penzijních fondů). Druhá etapa změn začala s přechodem k vládě Občanské demokratické strany, která měla spíše liberální názory. Její postoj ovlivnil nový charakter reforem, které byly směřované na formování individuální odpovědnosti obyvatel. Proto další reformní program byl zaměřen spíše na posílení soukromého připojištění, posílení samotného principu pojištění ve zdravotní péči, vytvoření vazby mezi příjmy a sociálními dávkami a podporou apod. Důvodem pro tyto změny bylo šetření prostředků a posílení efektivity jejich využití. Tedy transformace rozdělila sociální systém republiky na několik částí, popsanych níže. Fakticky sociální pojištění slouží pro pokrytí předvídatelných situací, sociální podpora pomocí dávek řeší případy související s mateřstvím, péčí o děti a invaliditou, sociální pomoc se zaměřuje na individuální případy hmotné nouze. Aktivní kroky české sociální reformy se provedly hlavně v 90. letech minulého století, pak v sociální sféře mnoho velkých změn se už neodehrálo.

Současný systém sociální péče (jinak sociální ochrany obyvatel) je systém komplikovaný. Zahrnuje v sobě tři podsystémy:

¹¹ VEČERNÍK, J. *Proměny a problémy české sociální politiky*. Sociologický ústav AV ČR, Praha. Sociologický časopis, 2005, Vol. 41, No. 5. s. 863–880.

¹² VEČERNÍK, J. *Proměny a problémy české sociální politiky*. Sociologický ústav AV ČR, Praha. Sociologický časopis, 2005, Vol. 41, No. 5. s. 863–880.

- podsystem sociálního pojištění (patří sem důchodové a nemocenské pojištění a také státní politika zaměstnanosti)

Je zajišťován povinnými odvody na sociální a zdravotní pojištění do státního rozpočtu a zdravotním pojišťovnam v pravidelných časových intervalech, zpravidla měsíčních. Potom stát z daných příjmů přerozděluje formou výplaty důchody důchodcům, dávky nezaměstnaným, nemocenské dávky.

- Podsystem státní sociální podpory

Je rovněž zajišťován povinnými odvody zaměstnavatelů a osob samostatně výdělečně činných na sociální pojištění. Dále stát přerozděluje peníze mezi obce a města, které pak přes místní odbory sociálního zabezpečení vyplácejí sociální podporu tomu, kdo ji potřebuje. Nejčastěji výše sociální podpory se počítá od výše životního minima, které je určeno zákonem. Některé dávky bývají i jednorázové (porodné, pohřebné atd.).

- Podsystem sociální pomoci

Také jeho činnost je možná kvůli povinným odvodům daňových poplatníků do státního rozpočtu. Dále stát přerozděluje peníze krajům, pověřeným obcím a městům a dalším nevládním organizacím (také například církvím) na zajištění sociální pomoci a služeb.

Seznam platných zákonů ČR v oblasti sociální politiky je příliš dlouhý pro uvedení ve formátu diplomové práce. Je ale nutné zmínit, že legislativa, odpovídající za regulaci sociální politiky, vzniká na základě ustanovení Listiny základních práv a svobod zaručující životní minimum. Dalším nenormativním dokumentem upravujícím oblast sociální politiky státu je Česká sociální doktrína. Ta vznikla v plném souladu s nároky kladenými v procesu přijímání ČR do Evropské unie. Doktrína definuje cíle, principy sociální politiky a určuje přístup k řešení sociálních otázek v České republice v dlouhodobé perspektivě.

Hlavním zájmem České sociální doktríny jsou občanská práva zapsaná v Listině základních práv a svobod občanů. K hlavním nezadatelným právům občanů patří právo na život, svobodu, důstojnost, na rovné zacházení bez jakékoliv diskriminace apod. Osnovu sociální doktríny tvoří nezadatelná sociální práva: na práci a na uspokojivé

pracovní podmínky, na důstojné životní minimum, na zdraví, na sociální zabezpečení, na vzdělání a další.¹³

1.2 Sociální stát

Jako sociální stát nebo též stát blahobytu (welfare state) je označován ten stát, který v první řadě usiluje o ekonomické a sociální zabezpečení svých občanů, omezuje příjmové nerovnosti a stará se o udržitelný ekonomický růst a rozvoj. Jde tedy o zajištění příznivých životních podmínek pro své občany.¹⁴

“Welfare state představuje politický systém, který usiluje o zabezpečení tedy slušného žití v případě sociální potřeby svých občanů a zlepšení kvality osobního a společenského života.”¹⁵

Ve vymezení tohoto pojmu nepanuje shoda, což je zapříčiněno rozmanitostí podob sociálního státu a taktéž subjektivním náhledem autora. V knize Sociální politika její autor Martin Potůček uvedl, že: *„sociální stát je stát, v němž se v zákonech, ve vědomí a postojích lidí, v aktivitách institucí a v praktické politice prosazuje myšlenka, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců či rodin, nýbrž i věcí veřejnou.”¹⁶* Oproti tomu další definice sociálního státu, tentokrát podle Peacocka, zní: *„Skutečným účelem welfare state je naučit lidi, jak si počínat bez něho.”¹⁷*

Autor Večeřa uvádí, že *„Sociální stát je stát, v němž demokraticky organizovaná moc prostřednictvím sociálního zákonodárství a státní správy:*

- *garantuje minimální příjem pro jedince a rodinu na úrovni životního minima,*

¹³ POTŮČEK, M. *Sociální doktrína České republiky*. In: Sociální politika, 2002, roč. 28, č. 1-2, s. 7-11. ISSN 0049-0962.

¹⁴ DUKOVÁ, I, DUKA, M. a I. KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013, s. 22. ISBN 978-80-247-3880-2.

¹⁵ ARNOLDOVÁ, A. *Sociální péče 1. díl: Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing a.s., 2015, s. 10. ISBN 978-80-247-9898-1.

¹⁶ POTŮČEK, M. *Křižovatky české sociální reformy*. Praha: Sociologické nakl., 1999, s. 56. ISBN 978-80-858-5070-3.

¹⁷ VEČEŘA, M. *Sociální stát: východiska a přístupy*. 2., upravené vyd. Praha: Sociologické nakl., 2001, s. 26. ISBN 978-80-858-5016-1.

- *poskytuje sociální zabezpečení umožňující předejít, zmírnit nebo překonat sociální rizika s cílem zajistit přiměřenou minimální úroveň sociálního zabezpečení a sociální suverenity,*
- *zajišťuje kvalitní úroveň odpovídajících služeb pro všechny občany bez rozlišení společenského statusu.*¹⁸

Vznik sociálního státu bývá datován do 40. let 20. století. Termín welfare state poprvé použil William H. Beveridge v roce 1942. Označoval jím model univerzálního minimálního sociálního zabezpečení. Po druhé světové válce došlo k výraznému rozšíření sociálních reforem a toto období bylo taktéž označováno za zlatou éru sociálního státu. Šlo především o kontext ekonomický - západní země zaznamenávaly hospodářský růst, plná zaměstnanost umožňovala rozšiřování sociálních služeb a dávek. V 70. letech došlo ke krizi sociálního státu především kvůli ekonomickému propadu spojenému s ropnou krizí. Od konce 70. let dochází k tzv. éře uskromnění, nárůst ekonomiky byl pomalý, nezaměstnanost narůstala a rozpočet byl zatěžován především zdravotnickým a penzijním systémem v důsledku stárnutí populace. Z výše uvedeného je tedy patrné, že sociální stát je závislý na ekonomickém vývoji konkrétního státu.

V současnosti je sociální stát součástí obecně přijímaného evropského modelu sociálně tržního hospodářství. Má za cíl otevřít cestu k prosperitě celé společnosti. Akceptuje nerovnost v poloze motivace výkonu, ale na druhé straně požaduje rovnost ve vybraných základních oblastech. Zjednodušeně tedy lidé mohou být nerovni ve spotřebě a bohatství na základě výkonově rozdílných odměn a zisků, musí si však být rovni v přístupu ke vzdělání, zdravotní péči, podpoře při ztrátě zaměstnání, podpoře v mateřství a v přístupu k zabezpečení ve stáří. V širším smyslu je tedy sociální stát souhrnem ekonomické a sociální politiky.

Veškeré moderní země mají v dnešní době významné prvky sociálního státu. Jde o systém, ve kterém stát prostřednictvím veřejných institucí zabezpečuje z vybraných daní a pojistného rovnost lidí v definovaných sociálních sférách. Rozdíly nalezneme v rozměru solidarity, tedy v objemu a konstrukci zdanění, povinného pojištění a veřejných výdajů. Sociální ochrana ovšem musí být přiměřená, protože v přehnané míře je

¹⁸ VEČEŘA, M. *Sociální stát: východiska a přístupy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, s. 51. ISBN 80-901424-6-X.

demotivující právě pro ty, kterým má pomoci. Co se České republiky týče, v naprosté většině se lidé, ať už se přiklánějí k pravici či levici, shodnou, že sociální stát je potřebný, především pak z hlediska veřejného penzijního systému, veřejného zdravotního a nemocenského pojištění či školství. Co se týče výdajů ze státního rozpočtu jednotlivých zemí EU na sociální zabezpečení svých občanů v roce 2015, nejvyšší částky vykazovala Francie 33,9 % z HDP, dále Dánsko 32,3 % a Finsko 31,6 %, na opačném konci pak nalezneme Rumunsko 14,6 % a Lotyšsko 14,9 %. Česká republika s 19 % z HDP zaujala deváté nejnižší místo.¹⁹

Závěrem mohu uvést, že bez existence sociálního státu si dnes moderní stát a společenství téměř nejde představit. Sociální stát má za úkol nejen pomoci udržet společensky přijatelný životní standard všech svých občanů, ale musí též zaručovat určitou minimální úroveň sociálního zabezpečení při sociálních událostech a zajistit kvalitní úroveň veřejných sociálních služeb. V neposlední řadě také musí pomáhat k vytváření sociálně-ekonomické rovnováhy ve společnosti. Na straně druhé ovšem neznamená sociální stát naprostou odkázanost jedinců na finanční podporu státu. Občan tedy musí převzít odpovědnost za vlastní život a pomoc sociálního státu využívat jen v nutných případech, spíše tedy jako záchrannou síť než jako snadno dostupný výdělek.

1.3 Subjekty sociální politiky

K subjektům sociální politiky, které se podílí na její tvorbě a realizaci, patří:²⁰

- stát a jeho orgány různých úrovní (například parlament, který přijímá legislativní opatření ohledně sociální oblasti, úřady obcí a krajů),
- nadnárodní instituce pracující ve sféře sociálního pojištění, pomoci a podpory (například Mezinárodní organizace práce, Mezinárodní červený kříž a červený půlměsíc, Evropská banka pro obnovu a rozvoj apod.),
- zaměstnavatelé, protože jednou z jejich povinností je zabezpečovat opatření stanovená státem a jeho orgány (sem patří kontrola bezpečnosti a ochrany zdraví

¹⁹ *Vládní finanční statistika. Evropská komise* [online]. 2017 [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_finance_statistics/cs

²⁰ TOMES, I. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. Vyd. 2. Praha: Socioklub, 2001, s. 71 – 85. ISBN 978-80-864-8400-6.

při práci (BOZP), regulace pracovní doby a systému odměňování zaměstnanců a celková sociální politika podniku),²¹

- zaměstnavatelské a zaměstnanecké odborové svazy,
- specializované instituce poskytující sociální služby,
- místní komunity nebo občanské iniciativy,
- náboženské společnosti (například církve),
- občané (jako jednotlivci, rodiny a domácnosti).

Základním subjektem sociální regulace je stát a jeho orgány působící na státní, regionální a místní úrovni. Formulují obecnou koncepci rozvoje, definují hlavní směry sociální politiky, její strategii, taktiky, poskytují legislativní základ, provádějí konkrétní opatření na místě. Nadnárodní instituce formulují všeobecné kodexy, pomáhají různým zemím po velkých katastrofách a nehodách apod.²²

Sociální aktivita prováděná v rámci podniků a firem je důležitá při řešení sociálních problémů určitých kategorií obyvatelstva. Jde například o činnost politických, odborových a veřejných sdružení, dobročinných a dobrovolných organizací. Implementují sociální politiku v poměrně úzkých mezích, které odpovídají jejich kompetenci. Realizace programů podniků, firem a dalších institucí občanské společnosti zvyšuje celkovou účinnost státní sociální politiky.

Důležitou roli v sociální politice mají jednotliví občané, protože právě oni pomocí hlasování pro politické strany, které preferují, určují budoucí směr vývoje sociální politiky země. Jednotlivci se také mohou účastnit při občanských iniciativách, sbírat svépomocné skupiny, tvořit občanské petice a projekty apod.

1.4 Přístupy k sociálním problémům

Existuje několik klasifikací sociální politiky na druhy. Nejčastěji podle přístupů k řešení sociálních problémů experti vyčleňují:²³

²¹ KOLIBOVÁ, H. *Sociální politika*. 1. vydání. Opava: OPTYS, 2007, s. 30-50. ISBN 978-80-85819-62-5.

²² POTUČEK, M. *Veřejná politika*. Upr., dopl. a aktualiz. vyd. v českém jazyce. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, s. 257–260. ISBN 808-64-2950-4.

²³ DVOŘÁKOVÁ, Z. *Řízení lidských zdrojů*. V Praze: C. H. Beck, 2012, s. 348. ISBN 807-40-0347-7.

- **aktivní nebo perspektivní** sociální politiku. Jejím zájmem je zamezení vzniku sociálních problémů a organizace preventivních opatření. Aktivní sociální politika je také těsně spojená s mechanismy hospodářského růstu. Je to především vytvoření příznivých podmínek pro rozšířenou reprodukci pracovní síly z kvantitativního i kvalitativního hlediska, a také je důležitá podpora ekonomické aktivity pracující populace. Aktivní sociální politika může mít systémový charakter zásahů, jako například změna celkového sociálního systému nebo práce na vytvoření úspěšných způsobů řešení budoucích důsledků vznikajících problémů;
- **pasivní nebo retrospektivní** politiku. Ta reaguje na již vzniklé sociální problémy společnosti a pracuje na opatřeních, která tyto problémy řeší. Pasivní sociální politika neřeší příčiny vzniků problémů, Dvořáková ji nazývá „konzervačním prostředkem sociálních problémů“, který pracuje jen na zmenšení jejich následků.

Autor Dukova uvádí, že „Aktivní sociální politika státu podporuje preventivní opatření, kterými se snaží předcházet vzniku sociálních problémů, působí „ex ante“, reaguje kurativně (léčebně předcházením sociálních problémů). Pasivní (retrospektivní) sociální politika státu zmírňuje důsledky vzniklých sociálních problémů, je reakcí na vzniklé potíže „ex post“, reaguje paliativně (napravuje vzniklé sociální problémy).“²⁴

Analýza různých typů sociální politiky naznačuje dualitu jejich hlavních úkolů v souladu s tím, že účinnost sociální politiky by měla být posuzována podle dvou kritérií. Za prvé podle schopnosti zajistit správné řešení sociálních problémů (tedy tempa zvýšení blahobytu). Za druhé podle míry integrace sociálních politik se systémy ekonomického růstu. To znamená, že nejvhodnějším modelem sociální politiky pro moderní podmínky je aktivní politika zaměřená na dosažení cílů sociálního státu.

Sociální reforma České republiky měla za cíl rozvíjet oba směry působení sociální politiky. K typickým opatření pasivní politiky patří přerozdělování daně za účelem pomoci svým občanům (sociální pojištění a podpora různých druhů). Pokud pojednáváme o české sociální reformě, můžeme zmínit například důchodovou reformu,

²⁴ DUKOVÁ, I., DUKA, M. a I. KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013, s. 34. ISBN 978-80-247-3880-2.

přiznání invalidního důchodu od roku 1995 nebo zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnání, který upravuje podmínky získání podpory v nezaměstnanosti. Během reformy však více pozornosti stát uděluje vytvoření účinné aktivní sociální politiky. Sem patří zřízení úřadů práce jako orgánů státu pro zvýšení zaměstnanosti ve státu. Hlavním příkladem je podpora tvorby nových pracovních míst a nastavení výše minimální mzdy. Tato opatření zajišťují, že občan bude dostávat alespoň minimální prostředky na své živobytí a nebude zatěžovat státní systémy podpory.

Také velký vliv na přístupy k sociálním problémům má ideologie rozšířená v určité zemi. K hlavním třem patří: liberalismus, konzervatismus, demokratický socialismus a křesťanství.²⁵

Ve státech, ve kterých určující ideologií je liberalismus, sociální politika se opírá o názor, že svobodu a rovnost nelze sloučit. Liberalismus se dělí na krajní a umírněný. Stoupenci prvního typu uvádějí, že stát nemusí vůbec zasahovat do privátního života lidí, fungování trhu a společnosti. Příznivci umírněného typu liberalismu zastávají pozici, že stát může mít účast na ekonomickém a společenském životě a jeho rolí je podporovat a motivovat lidi k aktivní činnosti každého člověka ve společnosti.²⁶

V konzervativních zemích sociální politika se musí starat o sociální blahobyt členů společnosti na základě toho, jak velkou roli hrají ve sféře hospodářství (výkonnost). Největší pozornost sociální politika daných zemí věnuje aktivitám spojeným se zvýšením ekonomické efektivity. Činnost spojená s přerozdělováním prostředků, dávkami a útratou finančních prostředků pro konzervativní sociální politiku nemá velký význam.

Demokratický socialismus je ideologií, která vzniká na základě myšlenky o sociálně-tržním hospodářství. Doktrína dané filozofie uvádí, že každý člen společnosti má mít důstojný život, který mu zabezpečuje stát. Jeho rolí je nést sociální zodpovědnost za každého občana.

Sociální politika států, v jejichž čele stojí politické křesťanské strany, za hlavní místa poskytování sociální pomoci pokládá dobročinné organizace. Koncept milosrdnosti

²⁵ DVOŘÁKOVÁ, Z. *Řízení lidských zdrojů*. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 348. ISBN 807-40-0347-7.

²⁶ POTŮČEK, M. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství. 1995. s. 142. ISBN 80-85850-01-X.

určuje hlavní názor stoupců dané ideologie na sociální politiku. I přes velkou rozmanitost druhů křesťanství ve všech směrech (římsko-katolické, ortodoxní, protestantské apod.) zodpovědnost za sociální blahobyt jedince kladou na celou společnost a každého jejího člena. Každý člen společnosti zodpovídá za svůj život a život jiných, stejně jako za jeho život zodpovídá nejen on, ale všichni lidé ho obklopující.

Jak již bylo zmíněno v kapitole 1, sociální změny v ČR po roce 1990 byly velmi závislé na vládnoucí politické straně.²⁷ Demokratičtí socialisté se drželi směru růstu státní podpory a zaměřili se na uspokojení potřeb obyvatel pomocí snižování nezaměstnanosti. Liberální strany naopak se zaměřují na zmenšení role státu v sociálním životě a zvýšení individuální zodpovědnosti občanů.

1.5 Rozvoj sociální politiky v ČR

Nejznámější sociální reforma v České republice byla vypracována vládou ČSFR v roce 1990. S její pomocí se minulý sociální systém s monopolem státu přeměnil v nový. Reforma měla hlavně sanační a garanční charakter a musela především umožnit a podpořit ekonomickou reformu. Avšak plánovaný program zůstal téměř nerealizovaný. S podmínkou existence skupin ve společnosti s velmi odlišnými ideologiemi a názory na sociální politiku žádná politická strana nechtěla ztratit potenciální voliče kvůli příliš aktivnímu reformování sociální politiky podle svých představ.

Jaké opatření a jaký dopad tedy sociální reforma měla? Sociální reforma z roku 1990 vytvořila základy pro rozvoj sociální politiky v novém směru, vytvořila dříve chybějící sociální instituce, instituty a mechanismy. Také velké změny zažila oblast legislativy, kde vznikly desítky nových zákonů o zaměstnanosti, životním minimu, sociální pomoci apod.

Transformace sociální politiky potřebuje dostatečné množství času a v jistém smyslu je nekonečným procesem. Hlavními změnami, které se konaly po roce 1990, byl zánik

²⁷ VEČERNÍK, J. *Proměny a problémy české sociální politiky*. Sociologický ústav AV ČR, Praha. Sociologický časopis, 2005, Vol. 41, No. 5. s. 863–880.

státního monopolu a paternalizmu v dané sféře, vznik nových rozmanitých subjektů sociální politiky a decentralizovaná správa demokratické povahy.

V průběhu transformace sociální politiky společnost ČR se měnila ještě i z důvodu ekonomických reforem, a proto spolu se zánikem starých problémů vznikají nové. Se vznikem různých vrstev společnosti vznikají koncepty chudoby, nezaměstnanosti apod. Pokud komunistická vláda podobné problémy řešila buď různými donucovacími mechanismy nebo potlačováním, nová demokratická Česká republika musela najít nové způsoby, jak řešit staré, ale i poprvé vznikající problémy ve společnosti.²⁸

Nová a současná sociální ochrana v republice je představena v tabulce níže:

Tabulka 1: Schémata sociální ochrany ČR

Pojištění	Zdravotní		
	Sociální	Nemocenské pojištění	
		Důchodové pojištění	Starobní
			Invalidní
		Pozůstalostní	
	Příspěvek na státní politiku zaměstnanosti		
Státní sociální podpora	Dávky		
Sociální pomoc	Dávky v hmotné nouzi		
	Dávky sociální péče		
	Služby		

Zdroj²⁹

Výše uvedené složky začaly svou činnost během 90. let a potřebovaly velké množství legislativních změn a času. Podle M. Potůčka Česká republika doposud nemá dlouhodobé vize a koncepce sociální politiky, což ztěžuje její neustálý a efektivní rozvoj.

Další změnou v sociálním systému země se stala sociální reforma, vypracovaná MPSV (ministerstvo práce a sociálních věcí ČR), která probíhala v letech 2012-2013. Podle

²⁸ POTUČEK, M. *Teorie a praxe české sociální politiky. Politologická revue*, č. 1, 1997, s. 59-87.

²⁹ POTUČEK, M. *Veřejná politika. Upr., dopl. a aktualiz. vyd. v českém jazyce. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, s. 248–251. ISBN 80-86429-50-4.*

webové stránky reformy její cílem bylo „vytvořit *efektivní systém správy veřejných prostředků určených pro sociální oblast a pomoc v samotném procesu administrace a vypláčení dávek*“.³⁰ Ministerstvo pracovalo na úspoře prostředků, které lze dosáhnout lepším systémem, zlevněním a zefektivněním jeho fungování. Také nová sociální politika se soustředila na efektivní přidělení sociálních dávek a nové zákony by měly přispět k dosažení co nejvyšší účelnosti.

Změny se týkaly především:³¹

- administrativního systému a procesu distribuce dávek sociální pomoci,
- oblasti péče o zdravotně postižené osoby,
- oblasti zaměstnanosti a zvýšení kontroly nelegální práce,
- oblasti podpory osob v hmotné nouzi.

Během sociální reformy nabyly platnosti nové zákony v oblasti sociální politiky, jako zákon č. 364/2011 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s úspornými opatřeními v působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí; zákon č. 365/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony; dříve zmíněný zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů a další zákony a vyhlášky.³²

Od roku 2013 startoval program druhého pilíře důchodové reformy, nová vláda na přelomu let 2015 a 2016 ho však zrušila. Od ledna 2013 se začal prosazovat třetí pilíř českého důchodového systému, který se aktivně propagoval na vlně zrušení druhého pilíře. Základ obou pilířů je stejný – jednotlivec si může dobrovolně spořit do některého z fondů.

Během období 2012-2014 vláda udělala pokus zavést karty sociálních systémů, tzv. sKarty, které by měly být způsobem pro výplatu všech sociálních dávek. Avšak

³⁰ *Sociální reforma. Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha [cit. 2017-08-09]. Dostupné z: <http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/7#2.4>

³¹ *Státní úředník. Sociální reforma. Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha [cit. 2017-08-09]. Dostupné z: <http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/7#2.4>

³² CHVÁTALOVÁ, I. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-374-2.

dlouhodobá a aktivní kritika veřejnosti a nedostatky systému sKaret pak byly příčinami jejich zrušení.

Začátkem roku 2014 schválila vláda ČR národní rámcový dokument pod názvem „Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020“.³³ Strategie určuje hlavní oblasti zaměření státu, významné hlavně pro sociální začleňování osob sociálně vyloučených nebo ohrožených. Politika v dané oblasti má za cíl předejít vzniku chudoby v republice a podpořit nejchudší vrstvy obyvatel.

Nyní ve vládě právě probíhají diskuze o zákonu upravujícím podmínky poskytování sociálního bydlení. V roce 2017 vláda již schválila návrh zákona o sociálním bydlení. Avšak domluvit se na tom, kdo přesně na toto bydlení bude mít nárok, předchozí vláda nestihla, proto tato povinnost leží na nově zvoleném parlamentu. Schválení zákona už lze očekávat spíše v roce 2018.

1.6 Principy a typy sociální politiky

Podle Krebse a kolegů za typické, určující a nejvýznamnější principy sociální politiky bez ohledu na filozofické směry se považují tyto principy:³⁴

- sociální spravedlnost,
- sociální solidarita,
- subsidiarita,
- participace.

Ve své knize Sociální politika Krebs podrobně popisuje každý z principů. Níže bude uveden krátký popis každého z nich. K principům sociální politiky patří ty zásady a pravidla činnosti, které určují hlavní postupy a realizaci sociální politiky bez ohledu na zem a ideologii. Jednotlivé doktríny, již zmíněné v kapitole 2, mohou níže popsané

³³ *Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. Praha, leden 2014 [cit. 2017-11-21]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf*

³⁴ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 28. ISBN 80-7357-050-5.

principy interpretovat různě a podle svých názorů vybírat ty, na které se klade hlavní důraz.³⁵

Téměř všichni vědci v oboru souhlasí s tím, že hlavním principem sociální politiky je princip sociální spravedlnosti.

Na začátku je třeba definovat, co v daném principu znamená slovo sociální spravedlnost. Krebs uvádí, že „*sociální spravedlnost lze vymezit pravidly, podle nichž jsou ve společnosti rozdělovány příjmy a bohatství a také životní příležitosti a předpoklady (např. vzdělávat se, uplatnit se na trhu práce atd.) mezi jednotlivé občany, případně sociální skupiny*“.³⁶ Pro společnost spravedlnost je praktickým měřítkem mezilidských vztahů.

Neexistuje všeobecný a jednotný názor na to, co je nebo není sociálně spravedlivé, každá společnost to řeší pro sebe samostatně.³⁷ Úroveň sociální spravedlnosti ovlivňuje atmosféru ve společnosti a může být příčinou sociálního napětí, pokud se snižuje. To je právě důvodem, proč důležitá otázka spravedlnosti je tak často používána politickými stranami při volebních kampaních.

V praxi sociální spravedlnost má silnou vazbu na normativní normy zemí, ve kterých se uvádějí hlavní pravidla, jak se rozdělují prostředky, a podpora, kdo a na co má právo, a tak dále.³⁸

Autor Dukova uvádí, že „*Spravedlnost sociální vymezuje pravidla k přerozdělování prostředků a předpokladu mezi jednotlivé aktéry sociální politiky státu. Ve společnosti jsou rozdělovány příjmy, předpoklady a bohatství mezi jednotlivé subjekty státu.*“³⁹

Sociální spravedlnost je pojem relativní. Pro posouzení stavu sociální spravedlnosti se občas používají následující hlediska:

- každému stejně,

³⁵ POTŮČEK, M. *Veřejná politika*. Upr., dopl. a aktualiz. vyd. v českém jazyce. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, s. 248–251. ISBN 808-64-2950-4.

³⁶ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 28. ISBN 80-7357-050-5.

³⁷ KNAUSOVÁ, I. *Vybrané kapitoly ze sociální politiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 41. ISBN 978-80-244-1021-0.

³⁸ HANZL, D. *Úvod do sociální politiky*. Jihlava: Soukromá vyšší odborná škola sociální. 2012, s. 16. ISBN 978-80-877-1002-9.

³⁹ DUKOVÁ, I., DUKA, M. a I. KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013, s. 57. ISBN 978-80-247-3880-2.

- každému podle potřeb,
- každému podle jeho zásluh.

Z důvodu toho, že pojetí sociální spravedlnosti je kategorie absolutní, vědci potřebují určit způsoby zkoumání a vymezení jejího stavu pro praxi. Velmi rozšířené je určení následujících hledisek nebo principů pro posouzení. Jsou to principy:⁴⁰

- výkonu a zásluh,
- souladu mezi vstupy a výstupy,
- rovnosti,
- rovných příležitostí,
- sociální potřebnosti.

Využití daných principů sociální spravedlnosti v praxi vždy závisí na konkrétním stavu a situaci ve společnosti.

V rámci dodržení daného principu během první etapy sociální reformy byly zřízeny minimální mzda a životní minimum. Nyní Česká republika zaručuje všem občanům poskytnutí určitého sociálního minima, které je vyjádřeno v minimální mzdě, v minimálním důchodu, v cílené sociální pomoci těm, jejichž příjem na obyvatele je nižší než životní úroveň. Současně aktivní, podnikaví, sociálně silní jednotlivci mají rovnou možnost získat více výhod při práci společensky (legislativně) schválenými způsoby.

Princip sociální solidarity podle Krebse je principem vzájemné podpory, který úzce souvisí s „*utvářením a rozdělováním životních podmínek a prostředků jedinců a sociálních skupin (zejména rodin) v zájmu naplňování ideje sociální spravedlnosti*“.⁴¹

Podle Dukové „*Sociální solidarita je chápána jako vzájemná sounděžitost, podpora jak jednotlivců, tak sdružení, skupin, organizací při rozdělování a utváření životních podmínek a prostředků*“.⁴²

Sociální solidarita je tedy pojem etické povahy a je velmi ovlivněn kulturními aspekty. Významná je moderní solidarita jedinců (spolky, sdružení, atd.) založená na dobročinnosti. V moderní společnosti existuje vzájemná závislost členů společnosti.

⁴⁰ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 30. ISBN 80-7357-050-5.

⁴¹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 32. ISBN 80-7357-050-5.

⁴² DUKOVÁ, I., DUKA, M. a I. KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013, s. 57. ISBN 978-80-247-3880-2.

S tím, jak rostou rizika negativních sociálních situací, roste pocit solidarity. Na základě pocitů soucitu vzniká i mezilidská podpora uskutečňující se nejčastěji mimo státní redistribuční mechanismus. Realizuje se nejčastěji formou přerozdělování mezi sociálními skupinami, například přesun prostředků od bohatých k chudým apod. V České republice tento mechanismus především spočívá v přerozdělování peněz na základě systému daní a pomoci dávek. Zde je obzvláště důležité zdokonalování daňové legislativy. Poslední z nejznámějších změn v dané oblasti je zavedení EET, elektronické evidence tržeb. Tento systém má za cíl zabránit šedé ekonomice v zemi a zvětšit objem daní od podnikatelů.

Fungování daného principu potřebuje dostatečnou úroveň rozvoje společnosti, která už je připravena převzít vlastní odpovědnost za každého svého člena a současně se podílet na vytváření prostoru pro samostatné sociální jednání.⁴³

Počáteční formu vzájemné solidarity občanů tvoří stát, když formou sociálního zabezpečení vzniká vynucená solidarita. Další forma je dobrovolná, která se tradičně realizuje na úrovni rodin a charitou dobročinných organizací. Růst vynucené solidarity pro občany znamená, že uspokojování jejich základních potřeb bude garantováno státem, avšak při překročení vhodné míry existuje riziko útlumu snahy jednotlivých občanů pomáhat a nést svou odpovědnost za vlastní životní podmínky, a tím nastává pokles dobrovolné sociální solidarity.⁴⁴

Sociální solidarita v moderním významu je nejen vzájemným porozuměním a pomocí, ale i vzájemnou odpovědností. Její existence je předpokladem pokroku, protože se počítá za hybnou sílu mravního a duchovního vývoje lidstva.

Princip subsidiarity (lat. „subsidium“ – poskytování pomoci) v moderních společnostech podle Krebse je třeba chápat „jako princip spojující osobní odpovědnost se solidaritou.“⁴⁵ Je založen na názoru, že člověk jako osoba s jedinečnými vlastnostmi a schopnostmi je musí využívat pro svůj prospěch a pro vytvoření sociální stability a bezpečí sebe a svých bližních. Podle daného principu subsidiarity pořádek vyhledávání

⁴³ KOTOUS, J., MUNKOVÁ, G. a M. ŠTEFKO. *Obecné otázky sociální politiky (General Issues of Social Policy)* Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013, s. 11-12. ISBN 978-80-87439-08-1.

⁴⁴ POTUČEK, M. *Veřejná politika*. Upr., dopl. a aktualiz. vyd. v českém jazyce. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, s. 248 – 251. ISBN 80-86429-50-4.

⁴⁵ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 34. ISBN 80-7357-050-5.

pomoci při těžké situaci je následující: člověk pomáhá sám sobě, pomáhá mu rodina, poskytují mu pomoc jiná společenství (například charitativní organizace), stát.⁴⁶ Až jako poslední se k pomoci přihlašuje stát, protože jeho hlavní funkcí podle daného principu je pečovat o vytvoření takových podmínek, aby jeho zásah nebyl nutný a každý člověk si mohl pomoci samostatně. *"Princip subsidiarity tedy zároveň zdůrazňuje význam a nutnost činnosti (akce) určitých společenství pro pojištění sociálního bezpečí a zájem, či lépe povinnost státu takové aktivity podporovat."*⁴⁷

Princip subsidiarity vnímá lidi jako individuální osobnosti se specifickými vlastnostmi, také jejich povinnosti se rozvíjet ve směru zabezpečení přijatelných sociálních podmínek pro sebe a společnosti. Občané v daném principu mají určitou mírou solidarity, což vede k existenci vzájemné odpovědnosti za ostatní členy společenství.⁴⁸

Arnoldová uvádí, že *„Princip subsidiarity vychází z přístupu k člověku jako individu s jedinečnými vlastnostmi, schopnostmi, dispozicemi, možnostmi atd., které je jedinec „povinen“ - v mravním slova smyslu – využívat ku prospěchu a sociálnímu bezpečí svému i druhých. Žádoucí a mravné tedy je, aby každý nejprve pomohl sám sobě.“*⁴⁹

V praxi realizaci principu subsidiarity lze vidět v systému důchodového připojištění. V něm za pomoci státu nebo pomoci systému stavebního spoření obyvatelé získávají zabezpečení ve stáří. Také se tento princip projevuje v rodinné péči o děti.

Tento princip nyní v České republice ale není moc dodržován. V případě vzniku finančních potíží lidé jsou ochotni obrátit se s žádostí o pomoc k rodině a pak ke státu. Hledat pomoc někde mimo rodinu není typické. Jen v případě absence nároku na státní pomoc nebo nedostatků prostředků pro živobytí i se státní podporou se lidé obrátí na charitativní organizace. Neaktivní uplatnění daného principu lze vysvětlit jinými směry soustředěnosti státu, avšak postupně zájem se vrátí i do této oblasti.

⁴⁶ KOTOUS, J., MUNKOVÁ, G. a M. ŠTEFKO. *Obecné otázky sociální politiky (General Issues of Social Policy)* Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013, s. 12. ISBN 978-80-87439-08-1.

⁴⁷ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 34. ISBN 80-7357-050-5.

⁴⁸ POTUČEK, M. *Veřejná politika*. Upr., dopl. a aktualiz. vyd. v českém jazyce. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, s. 248 – 251. ISBN 80-86429-50-4.

⁴⁹ ARNOLDOVÁ, A. *Sociální péče 1. díl: Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing a.s., 2015, s. 33. ISBN 978-80-247-9898-1.

Základní myšlenkou principu participace je „*uplatňování reálné možnosti lidí podílet se na všem, co bezprostředně ovlivňuje jejich život.*“⁵⁰ To je základem demokracie ve společnosti, když jsou vytvořené potřebné podmínky pro aktivní účast občanů na vytvoření, přijímání a realizaci opatření a rozhodnutí, která přímo ovlivňují jejich život.

Arnoldová taky uvádí, že „*Základní myšlenkou participace je, že lidé, jejichž život je ovlivňován určitými opatřeními a rozhodnutími, musí mít také možnost zúčastnit se procesu, který vede k jejich přijímání a realizaci.*“⁵¹

Každá společnost se skládá z jedinců s různými vlastnostmi, možnostmi a cíli, v demokratické společnosti, kde funguje princip participace, mají možnost se podílet na společenském životě.⁵² Člověk už není jen pasivní objekt a příjemce sociálních opatření státu, ale sám může se podílet na jejich tvorbě a realizaci, aktivně spolurozhodovat o přijetí zákonů v sociální sféře apod. Je třeba uvést, že umožnění podílet se na veřejném životě potřebuje od občanů dostatečnou úroveň vzdělanosti a informovanosti.⁵³

Arnoldová uvádí, že „*Princip participace uplatňovaný všeobecně (nejen v sociální politice) umožňuje jednotlivcům přímý přístup k politickým rozhodnutím, narušuje jednotlivcům přímý přístup k politickým rozhodnutím, narušuje autoritativní způsob řízení shora dolů a vytváří předpoklady pro přímou, participační demokracii.*“⁵⁴

Uplatnění principu participace v praxi je postupným procesem, během kterého obyvatelé se mění z objektů sociální politiky na plnoprávné, odpovědné a respektované subjekty. Možnost participace na vzniku sociální politiky vede k lepšímu přijetí sociálních opatření státu, a proto zvýšení jejich účinnosti. Právo České republiky dovoluje veškerým občanům být zaměstnanými lidmi, účastnit se jako kandidáti ve volbách bez ohledu na národnost, rasu a barvu pleti, věk, pohlaví nebo jazyk, politické a náboženské názory, členství v organizacích, původ apod.

⁵⁰ KOTOUS, J., MUNKOVÁ, G. a M. ŠTEFKO. *Obecné otázky sociální politiky (General Issues of Social Policy)* Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013, s. 12. E-knihy. ISBN 978-80-87439-08-1.

⁵¹ ARNOLDOVÁ, A. *Sociální péče 1. díl: Učebnice pro obor sociální činnost.* Praha: Grada Publishing a.s., 2015, s. 33. ISBN 978-80-247-9898-1.

⁵² KREBS, V. a kol. *Sociální politika.* 4. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 35. ISBN 80-7357-050-5.

⁵³ HANZL, D. *Úvod do sociální politiky.* Jihlava: Soukromá vyšší odborná škola sociální. 2012, s. 16. ISBN 978-80-877-1002-9.

⁵⁴ ARNOLDOVÁ, A. *Sociální péče 1. díl: Učebnice pro obor sociální činnost.* Praha: Grada Publishing a.s., 2015, s. 33. ISBN 978-80-247-9898-1.

Krebs uvádí, že „*Naplňování principu participace je postupným, dlouhodobějším procesem, který lze ve zkratce nazvat jako přechod od člověka jako objektu převážně sociální politiky k člověku jako plnoprávnému, odpovědnému a respektovanému subjektu.*“⁵⁵

Jako zářný příklad slouží možnost participace ve svobodných volbách. Občané během volebních kampaní musí pořádně zkoumat sociální programy, protože volba určité politické strany vždy znamená volbu systému sociální politiky, které dotyčná strana bude provádět. Pro stát je mnohem těžší vytvořit podmínky pro účast občanů v dílčích sociálních opatřeních. Občas jejich možnosti jsou omezené činností v politických stranách nebo nátlakových skupinách. Z tohoto důvodu princip participace se lépe uplatňuje na nižších úrovních, například na úrovni obcí, kde pravděpodobnost, že názory občanů vezmou v úvahu, jsou větší.⁵⁶

K méně rozšířeným principům sociální politiky patří:⁵⁷

- princip univerzality. Pomoc se zabezpečuje pomocí základních určených dávek,
- princip komplexnosti. Sociální politika státu by měla přispívat k vytvoření diferencované sítě podpory, zajišťující, že většina občanů žije nad životním minimem,
- princip uniformity (zabezpečit všechny potřebné podle jednotných pravidel),
- a jiné.

Uplatnění daných principů v praxi je vidět v opatřeních sociální politiky od roku 1990. Například princip univerzality se projevuje v existenci základní dávky v hmotné nouzi. Jedinec (rodina) získává příspěvek na živobytí, pokud po zaplacení svých nákladů na bydlení nemá dostatečně prostředků na živobytí. Existují speciálně vytvořené podmínky pro získání tohoto druhu pomoci, a každý kdo je splňuje, může očekávat státní pomoc. Princip komplexnosti zatím v Česku není příliš prosazován. Sociální politika státu zatím téměř neupravuje oblast podpory občanů v složité situaci různými institucemi. Jejich činnost nemá jasně vymezené hranice. Princip uniformity se projevuje ve snaze České

⁵⁵ KREBS, V. a J. DURDISOVÁ. *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia, 1997, s. 36. ISBN 808-639-533-2.

⁵⁶ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 35. ISBN 80-7357-050-5.

⁵⁷ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 37. ISBN 80-7357-050-5.

republiky zabezpečit všechny osoby mající nárok podle stejných jednotných pravidel. To se týká sociální podpory a dávek na živobytí, podpory v podobě porodného apod. Jejich zřízení a upravení je součástí třetí etapy sociální reformy České republiky.

Pro volbu a interpretaci základních principů sociální politiky má velký význam obecné filozofické myšlení a tzv. sociálně politické doktríny, které ovlivňují praktické přístupy k sociálním problémům nejvíce. V Evropě jsou nejvíce rozšířené konzervativní směr, křesťanské sociální učení a demokratický socialismus.⁵⁸ Vliv každé z těchto filozofií je vidět v následující typologii.

1.7 Modely sociální politiky

Dalším členěním přístupů k sociálním problémům jsou modely sociální politiky, které ve své knize uvádí Krebs: je to politika redistribuční, reziduální a výkonová.⁵⁹ Tyto tři typy ideální sociální politiky první popsal R. M. Titmus ve svém „*Úvodu do sociální politiky*.“ Je to členění na základě míry účasti státu v praxi sociální politiky.

1. Redistribuční typ (sociálně demokratický)

Někdy ho také vědci popisují jako univerzalistický s dominantní rolí státu (nebo občanský). Jeho základní myšlenkou je to, že lidé vnímají své sociální potřeby jako svá sociální práva.⁶⁰ Působit tento typ bude na celou populaci a jeho činnost má univerzální charakter. Redistribuční typ nehodnotí individuální možnosti, jak pokrýt své potřeby u obyvatel. Z tohoto důvodu potřebuje velkou úroveň redistribuce, což znamená, že je ekonomicky náročný. S takovým typem sociální politiky se dá setkat v zemích Skandinávie, v Nizozemsku a jiných zemích.

V dřívější ČSSR a dalších státech socialistického bloku východní Evropy sociální politika měla mnoho společných rysů s redistribučním typem. Avšak hlavní rozdíl je v tom, že tato politika nebyla založena na demokratické ideologii.

⁵⁸ DUKOVÁ, I, DUKA, M. a I. KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013, s. 14. ISBN 978-80-247-3880-2.

⁵⁹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 53. ISBN 80-7357-050-5.

⁶⁰ KOTOUS, J., MUNKOVÁ, G. a M. ŠTEFKO. *Obecné otázky sociální politiky*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013. s. 15. ISBN 978-80-87439-08-1.

2. Pracovně výkonový (korporativní) typ (konzervativní)

„Hlavní myšlenkou tohoto typu je, že sociální potřeby mají být primárně uspokojovány na základě výkonu a produktivity.“⁶¹ Jinak řečeno, že sociální podpora se přerozděluje na základě pracovního výkonu. Pro uspokojování sociálních potřeb největší význam mají zásluhy na práci. Míra redistribuce je v daném modelu nižší než v redistribučním, protože stát zodpovídá jen za uspokojení minima potřeb. V daném modelu existuje dostatečný prostor pro působení nestátních subjektů (pojišťovny, charity apod.). Jako příklad takové politiky lze uvést Rakousko a Francii.

3. Reziduální typ (liberální)

Třetí typ zdůrazňuje hlavní roli individuální odpovědnosti každého obyvatele za uspokojování sociálních potřeb lidí kolem něj. Hlavní aktivní role patří trhu a jeho institucím a také rodinám. Pouze s podmínkou, že dané subjekty selžou, začínají fungovat státní sociální mechanismy.

V daném modelu role státu je nejnižší ze všech výše zmíněných, míra redistribuce je také nízká. V liberální zemi sociální politika podporuje jen ty občany, kteří se nacházejí v krizové situaci. Pouze ti obyvatelé, kteří již nemohou zajistit si pomoc samostatně, nebo získat pomoc u jiných sociálních subjektů, dostávají státní podporu. Odpovědnost státu v daném modelu sociální politiky je minimální, a poskytována je podpora velmi nízká. Zářnými příklady jsou Spojené státy americké a Japonsko.

Samozřejmě žádný z výše popsaných modelů nemůže existovat v nějaké zemi ve své čisté podobě. Sociální politika každé země je individuální kombinací všech typů sociální politiky. Každý stát individuálně řeší otázky přidělování prostředků a řídí se svými pravidly, zákony, historickým vývojem a tradicemi.⁶²

⁶¹ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 52. ISBN 80-7357-050-5.

⁶² KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 52-53. ISBN 80-7357-050-5.

Tabulka 2: Hlavní rysy různých modelů sociální politiky

Charakteristiky	Reziduální	Pracovně výkonový	Institucionálně redistributivní
	Liberální	Konzervativní	Sociálně demokratický
Odpovědnost státu	minimální	optimální	totální
Distribuce podle potřeb	marginální	sekundární	primární
Rozsah povinně poskytovaných služeb	omezený	extenzivní	úplný
Populace krytá povinně poskytovanými službami	menšina	většina	všichni
Výše příspěvků	nízká	střední	vysoká
Část národního důchodu určená na služby poskytované státem	nízká	střední	vysoká
Zkoumání potřebnosti (means tests)	primární	sekundární	marginální
Povaha klientů	Chudí	občané	členové společnosti
Status klientů	Nízký	střední	vysoký

Zdroj⁶³

Model sociální politiky ČR nelze jednoznačně přiřadit k jedné z výše zmíněných modelů. Avšak do roku 1989 měl nejvíce společných rysů s redistribučním typem. Sociální politika v zemi se nachází pod vlivem socialistické minulosti ČR a změn ve společnosti, které proběhly v rámci sociální reformy.⁶⁴

Změny, které sociální politika České republiky zažívala od roku 1989, byly většinou směřované na to, aby země odešla od redistribučního typu sociální politiky. Redistribuční politika byla charakteristická pro SSSR, proto bývalé země SSSR po rozpadu SSSR měly společné problémy spojené s potřebou reformovat oblast sociální podpory. Také existující sklon českých obyvatel, jako subjektu sociální politiky, k rovnému rozdělení prostředků, solidarismu a tendenci spoléhat se na stát, ovlivňuje složitý a pomalý průběh reformy. Nová koncepce sociální politiky předpokládá zvýšení role aktivního chování občanů v oblasti řešení problémů. Hlavním důvodem pro

⁶³ POTŮČEK, M. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, s. 40. ISBN 80-85850-01-x.

⁶⁴ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 53. ISBN 80-7357-050-5.

odstoupení od redistribuční politiky jsou velké náklady státu na sociální podporu. Směr zaměřený na rozpracování prvků výkonové a reziduální sociální politiku odpovídá současné situaci v oblasti sociální politiky nejvíce.

Zatím ale má sociální politika ČR nejvíce společných rysů s redistribučním typem sociální politiky:

- záchranná sociální síť, vytvořená v rámci české sociální reformy je fakticky souborem legislativních norem zaměřených na tvorbu a úpravu různých aktivních a pasivních opatření státu zajišťujících občanům zemi určitou minimální úroveň pomoci v případě nouze;
- během aktivního období reformace šlo o odstranění státního monopolu v oblasti sociální politiky, vytvoření a podporu dalších subjektů a hráčů v této sféře. Avšak zatím hlavní roli v očích občanů v době nouze hrají právě rozmanité státní subjekty, takoví účastníci sociální politiky jako specializované instituce poskytující sociální služby, místní komunity nebo občanské iniciativy, zatímco náboženské společnosti zatím zůstávají v pozadí;
- důraz na vysokou zaměstnanost (podpora jeslí a školek pro zvýšení zaměstnanosti žen);
- existence vysokých dávek (například na děti) i pro nižší vrstvy obyvatel.

Je třeba také zmínit, že liberální prvky sociální politiky se projevují v nízkém podílu HDP na výdajích na sociální sféru a existenci prověřování před poskytováním dávek. Konzervativní prvky, které navazují na pracovní výkon v ČR, také jsou přítomny: například výše podpory v nezaměstnanosti je vázaná na výši předchozího výdělku, stejně jako mateřský a rodičovský příspěvek se odvíjejí od výše výdělku.

Po roce 1989 se celá společnost musela transformovat. Vznikaly nové sociální problémy, které dříve běžní obyvatelé neznali (například chudoba, nezaměstnanost a další). Nové problémy vyžadovaly vzniku nového modelu sociální politiky, který se postupně vytvářel. Nyní v něm jsou zahrnuty všechny tři typy současně. Stát se omezuje ve své redistribuci, jedinec získává zodpovědnost za své životní podmínky a svět kolem sebe.

1.8 Faktory ovlivňující sociální politiku

Sociální politika různých zemí se výrazně liší. Neexistuje doposud takový model sociální politiky, který by ideálně fungoval za jakýchkoliv podmínek. Každý stát upravuje svou politiku na základě vnitřních a vnějších faktorů, které ho ovlivňují.

Základní faktory ovlivňující vznik a rozvoj institucí sociálního zabezpečení zemí se dělí na:⁶⁵

- vnitřní faktory – jsou to například demografický, sociálně-kulturní, politický a podobné faktory;⁶⁶
- vnější faktory – například hrubý domácí produkt (HDP), indexy rozvoje země (například index lidského rozvoje HDI – Human development index) a další.

Faktory ovlivňující sociální politiku se liší na základě ekonomického a demografického vývoje, kulturních tradic a hodnot určité společnosti. Níže budou podrobněji popsány nejdůležitější z nich.⁶⁷

- **Ekonomická podmíněnost**

Jak už bylo výše několikrát zmíněno, sociální politika je těsně spojena s ekonomickým systémem země a jejím vývojem. Každé ekonomické opatření má větší nebo menší vliv na sociální sféru. Platí to i opačně: pozitivní zásahy do sociální oblasti se odrážejí ve zlepšení ekonomického stavu země.

Z pozic liberálního pohledu na ekonomiku sociální politika je závislá na ekonomii především proto, že pro svůj systém dávek využívá peníze, vydělané s její pomocí. Z tohoto hlediska opatření sociální sféry jsou pro ekonomiku zatěžující oblast nákladů, která využívá zdroje nutné pro ekonomický rozvoj země.

Pohled keynesiánců je opačný; ti uvádějí, že sociální přerozdělování prostředků pozitivně ovlivňuje růst poptávky. Přerozdělovací systém pro ně je příčinou motivace k výrobě, což znamená, že vládní výdaje na sociální politiku mohou současně být impulsem k ekonomickému růstu. Tudiž podle Keynesa řešení problémů sociálních

⁶⁵ KOLIBOVÁ, H. *Sociální politika*. 1. vydání. Opava: OPTYS, 2007. ISBN 978-80-85819-62-5.

⁶⁶ KOLIBOVÁ, H. *Sociální politika 2*. 1. vydání. Opava: OPTYS, 2008. ISBN 978-80-85819-67-0.

⁶⁷ POTUČEK, M. *Veřejná politika*. Upr., dopl. a aktualiz. vyd. v českém jazyce. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, s. 85-120. ISBN 80-86-42-950-4.

opatření může být nezbytnou součástí hospodářských opatření zemí za podmínek hospodářského poklesu nebo krize.

Podle jiných vědců i přes jednoznačný pozitivní vliv sociální politiky na agregátní poptávky ne všichni pokládají přerozdělování za stimulační faktor pro ekonomiku zemí. Především z důvodu globalizace a světové ekonomiky, když rostoucí poptávka se může směřovat na zahraniční zboží. V takovém případě nebude zaznamenán pozitivní vliv na vnitřní ekonomiku zemi. Když zvýšená poptávka ovlivní jen nákupy v zahraničí, pozitivní vliv, o kterém hovoří keynesiánci, ekonomika země nepocítí. Naopak vnitřní ekonomika může zažít schodek platební bilance a přes růst zadlužení i budoucí ekonomické problémy.

Je samozřejmé, že účinná podporující sociální politika vyžaduje velké prostředky. Podmínkou jejího vzniku je tedy vždy výkonná ekonomika, poskytující potřebné zdroje (jak lidské, tak i finanční). To je důvod, proč efektivní sociální politika a zájem o ni vzniká jen v takové etapě vývoje ekonomiky a společnosti, kdy je možné uspokojování základních potřeb všech obyvatel země.⁶⁸

Také při hodnocení ekonomického faktoru je třeba zmínit, že sociální politika nejen čerpá a využívá finanční prostředky země, ale také ovlivňuje podmínky, ve kterých dané prostředky vznikají. Sociální opatření vytvářejí podmínky fungování ekonomiky jako vytvoření potřebné motivované pracovní síly a využití výrobních faktorů. Pozitivní vlivy sociálních opatření se dělí na přímé a nepřímé. První jsou spojeny s vytvořením sociálních podmínek rozvoje pracovní síly a aktivní politiky zaměstnanosti, která podporuje vytvoření nové kvalitní pracovní síly. Nepřímý vliv sociální politiky leží v oblasti ochranné funkce sociální politiky, která se snaží předejít sociálním konfliktům. Růst agregátní poptávky v důsledku sociálních příjmů je také nepřímým faktorem ovlivňujícím ekonomiku zemí.

Můžeme usoudit, že sociální politika a její opatření mohou mít jak pozitivní, tak i negativní ekonomický efekt. To platí i naopak, ekonomický stav země může ovlivňovat sociální politiku také pozitivně a negativně.

⁶⁸ KOTOUS, J., MUNKOVÁ, G. a M. ŠTEFKO. *Obecné otázky sociální politiky*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013, s. 101-108. ISBN 978-80-87439-08-1.

V současné době Česká republika se snaží ušetřit na státní sociální podpoře, protože země má omezené ekonomické zdroje. Úroveň výdajů na sociální pomoc v ČR je nižší než u mnohých jiných evropských zemí a EU jako celku.⁶⁹ Ekonomika, která se opírá o tržní zákony, potřebuje od sociální politiky změny ve směru výkonnostního nebo liberálního modelu, které poskytují možnost ušetřit státní peníze. Fakticky problémy v ekonomické sféře vyvolávají změny v sociální politice. Na základě již zmíněných informací lze usoudit, že sociálními státy se sociálně demokratickými prvky sociální politiky jsou vysoce ekonomicky úspěšné skandinávské země.

- **Demografická podmíněnost**

Demografické faktory také mají velký vliv na sociální politiku, a proto budí značnou pozornost u vědců obou oborů. Hlavní oblasti vlivu jsou změny demografické struktury, které vyvolává změna (nejčastěji růst) věku dožití a populačního chování. Demografické vlivy jsou zájmem sociální politiky hlavně proto, že mění se poměr populací podílejících se na ekonomice. Růst ekonomicky aktivních obyvatel znamená, že sociální politika bude mít menší zátěž a potřeba sociálních výdajů a dávek klesá. Platí to i naopak.⁷⁰

Existují také mýty, že stárnutí populace bude negativně ovlivňovat sociální a ekonomickou sféru života. Podle předpokladu může se to projevovat ve vyšším zatížení ekonomicky aktivní vrstvy obyvatel, růstu podílu důchodců, stárnutí pracovní síly. Avšak podle výzkumu takový přímý negativní vliv stárnutí populace nenese a zatím vazba mezi stárnutím a ekonomickým poklesem není prokázána.⁷¹

Větší vliv, a tedy větší problémy pro sociální politiku, mají náhlé krátkodobé změny ve věkové struktuře společnosti. Tyto problémy vznikají, když v nějakých letech se narodí více dětí. Tyto demografické vlny potřebují investice do předškolních a školních zařízení, pak zvětšení prostředků určených na podporu rodin s dětmi a další. Pak děti vyrůstají a na trhu práce vzniká přetlak, což vyvolává růst nezaměstnanosti a s tím

⁶⁹ *Social protection statistics. Eurostat* [online]. European Union, 1995-2013 [cit. 2017-11-23]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Social_protection_statistics

⁷⁰ KOTOUS, J., MUNKOVÁ, G. a M. ŠTEFKO. *Obecné otázky sociální politiky*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013. s. 101-108. ISBN 978-80-87439-08-1.

⁷¹ RABUŠIC, L. *Česká společnost stárne*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1155-6.

spojené sociální problémy. Když pak silné populační ročníky dosahují důchodového věku, krátkodobě pak více zatěžují systém důchodového a zdravotního pojištění.

Tady je vidět, jak důležité je pro sociální politiku sledovat demografickou strukturu, přizpůsobovat opatření k aktuální věkové situaci, přerozdělovat oblasti výdaje prostředků apod.

Stárnutí české populace je příčinou vzniku nových problémů ve společnosti, které sociální politika musí řešit. Věkové složení české populace se postupně přibližuje ke složení obyvatel evropských zemí. Do roku 2060 bude zdrojem vyšších nároků na penzijní systém republiky.⁷² Protože pracující vrstva nemůže plně uspokojovat potřeby stárnoucí populace, důchodová reforma je velmi aktuální otázkou v posledním desetiletí. Z tohoto důvodu Česká republika vytvořila důchodovou reformu ze tří pilířů: první pilíř je důchodové pojištění (povinné, dávkové), druhý pilíř je důchodové spoření (dobrovolné, fondově financované a příspěvkové), třetí pilíř, zatím nerealizovaný, je doplňkové penzijní spoření (dobrovolné, fondově financované a příspěvkové).

- **Faktor tradic a hodnot**

Tradice a hodnoty společnosti často hrají velmi významnou roli ve směřování sociální politiky země. Jejich význam lze ukázat na příkladu rozdílů mezi koncepcemi sociální politiky v Evropě a Americe. Hodnoty obyvatel Spojených států jsou velmi pragmatické a založené na protestantské etice. Evropské tradice a názory se opírají především o katolickou etiku, pro kterou největšími hodnoty jsou hlavně společenství, sounáležitost a solidarita.⁷³

I s podmínkou globalizačních procesů, během kterých americká společnost mění svůj názor na hodnotu úspor a evropská si osvojuje výkonový princip, tyto rozdíly stále platí a ovlivňují sociální politiku v zemích.

Jírová určuje tři základní rozdíly těchto kultur ve sféře sociální politiky.⁷⁴

⁷² CHMELAR, A., VOLČÍK, S., NECHUTA, A. a O. HOLUB. *Sociální pilíř v komparativní perspektivě ČR, EU a eurozóny*. OSTEU. Úřad vlády České republiky [online]. Duben 2016 [cit. 2017-11-22]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/analyzy-EU/Social_cs_FINAL.pdf

⁷³ WEBER, M. *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: OIKOYMENH, 1998. s. 185–246. ISBN 978-80-7298-389-6.

⁷⁴ KREBS, V. *Sociální politika*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 30-55. ISBN 978-80-7478-921-2.

Převážná část průmyslově vyspělých zemí v Evropě klade velký důraz na aktivní sociální politiku, tedy pracuje na předcházení možným sociálním problémům. Patří sem i boj proti chudobě. Pro své účely využívají rozmanitou škálu prostředků, jako jsou například národní zdravotní systémy, systémy dětské či rodinné podpory apod.

Univerzální sociální programy ve vyspělých státech Evropy se považují za nejlepší způsob, jak předejít vzniku sociálních problémů. Zatímco ve Spojených státech široce se využívají testy majetkových poměrů (means-tests), které zkoumají hranici chudoby, aby určily dávky osobám opravdu chudým, evropské země počítají s tím, že univerzální programy jsou efektivnější pro prevenci sociálních problémů. Takové programy získávají také větší podporu veřejnosti z důvodů jejich rovného principu.

Pro sociální podporu ve Spojených státech hlavním principem je princip potřeby. Stát aktivně provádí výzkumy majetkových poměrů, aby mohl podporovat osoby a rodiny opravdu chudé a nemocné. Pomoc státu je jen dočasná a její výše se liší podle jednotlivých států. Ve srovnání s evropskými zeměmi USA téměř neposkytuje podporu nízkopříjmovým či neúplným rodinám, které zatím jsou nad hranicí chudoby.

Dané odlišnosti jsou nejjasnějšími rozdíly mezi dvěma kulturními systémy. Základním principem americké sociální politiky je individuální svoboda, výkonnost a výhoda, kterou osoba může přinášet. Tato pozice omezuje činnost principu solidarity a přerozdělovací funkce státu. Základním principem evropských zemí je naopak výše zmíněný princip solidarity a vysoký zájem o preventivní sociální opatření.

Stejně kulturní zvláštnosti má každá země. Ty jsou určené jak rozšířeným náboženstvím, tak i historickým vývojem. Například sociální politika v současné České republice doposud se nachází pod vlivem hodnot, které vznikly za dob socialismu. V období socialismu byl vytvořen systém, který pracoval na odstranění rozdílů mezi lidmi (s výjimkou politické elity) a nabízel každému široké spektrum sociálních jistot. Tento systém byl ekonomicky neefektivní, protože umělá rovnost občanů působí demotivačně a snižovala všeobecnou úroveň života. Avšak i po odmítnutí socialistického systému, politických a ekonomických změnách od roku 1989 socialistické hodnoty zůstávají zakořeněny v názorech části obyvatel. To znamená, že hodnoty a názory získané v tomto systému i za současných podmínek ovlivňují

společenský život. Jde především o negativní postoj k sociálním nerovnostem, k fenoménu nespravedlnosti, a o názory na vedoucí roli státu v sociální oblasti.⁷⁵

⁷⁵ POTŮČEK, M. *Veřejná politika*. Upr., dopl. a aktualiz. vyd. v českém jazyce. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005. s. 85-120. ISBN 80-8-6429-504.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Charakteristika sociální politiky v letech 1991-2004

Od počátku 90. let byla situace v České republice neuspokojivá v důsledku řízeného odlivu kapitálu, podhodnocení koruny, neregulovaného otevření vnitřního trhu monopolům a dekonverze. Již v roce 1990 byl vytvořen novou federální vládou scénář sociální reformy. Ten byl chápán jako první krok v rámci začínající reformní činnosti v sociální oblasti, šlo tedy o program vlády zpracovaný na přechodné období dvou let. V tomto období bylo nutné stanovit si priority, jelikož změn mělo být tolik, že by nebylo možné je provést všechny najednou. Z toho důvodu se tento sociální program orientoval na aktuální sociální rizika spojená s ekonomickým vývojem. Šlo především o inflaci, nezaměstnanost a důsledky privatizace. Ve své podstatě je tedy chápán jako program ochranný s opatřeními, jež budou tlumit sociální napětí spojená s těmito procesy. Tento program přispěl v rámci sociální politiky zejména tím, že v rámci jeho realizace vytvářel neexistující sociální instituce, například úřady práce, stejně jako mechanismy, jako stanovení životního minima či sociální pojištění.⁷⁶

Co se týče politiky zaměstnanosti, byla směřována na pomoc občanům v zajištění jejich práva na pracovní aktivity a jejich zabezpečení v případě, že budou bez zaměstnání. Nový zákon o zaměstnanosti byl přijat v roce 1991. Byl považován za základ pro vytvoření úřadů práce a pro poskytování dávek v nezaměstnanosti. Dále zvýhodňoval zaměstnance se změněnou pracovní schopností. V návaznosti na politiku zaměstnanosti definoval stát minimální příjem z pracovní činnosti, který do této doby nebyl v legislativě ukotven.

Zákony o mzdě a kolektivním vyjednávání, které byly rovněž přijaty, zavedly pravidla na vytváření mezd na základě kolektivního vyjednávání mezi sociálními partnery a státem. Tím měl stát zaručit ochranu sociálních práv občanů na patřičnou mzdu. Pro příspěvkové a rozpočtové organizace si ponechal kompetenci v jejich mzdové regulaci.

⁷⁶ FRÍZLOVÁ, I. *Zaměstnanost a sociální věci* [online]. Evroskop [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/688/sekce/zamestnanost-a-socialni-veci/>

Dalším bodem byla rodinná politika, která v tomto období doznala výrazných změn v podporování rodin a jejich členů. Na rodinu se začalo pohlížet jako na důležitou složku státu, která musí být podporována. V případě nedostatečných příjmů byla rodinám poskytována sociální pomoc tím způsobem, že byla dotvořena oblast poskytování služeb a dávek. Cílem tedy bylo, aby rodiny s nízkými příjmy měly zaručené základní životní potřeby. Také byl zaveden rodičovský příspěvek na vyrovnání příjmů v mateřství se zaměstnáním. V oblasti sociálního zabezpečení bylo nezbytně nutné ochránit příjemce důchodových a nemocenských dávek před nepříznivými cenovými výkyvy, což se vyřešilo zavedením tzv. valorizací. Za další pozitivní změnu se dá považovat zdárné sjednocení správy sociálního zabezpečení. V neposlední řadě byla vypracována koncepce sociálního pojištění, k jejíž realizaci došlo v roce 1995. Z důvodu kompetenčních sporů nebylo realizovatelné přijetí té části sociální politiky, která je směřována na pomoc chudým občanům, protože neexistovaly dostatečně účinné nástroje pro řešení tak nepříznivé životní situace, kterou chudoba je. K zlepšení účinnosti těchto nástrojů byl vydán zákon o životním minimu, který ovšem nemohl vytvořit potřebnou sociální síť.

V roce 1992 byl Parlamentem schválen zákon o pojistném na sociální pojištění a na státní politiku zaměstnanosti. V roce následujícím se vláda zabývala reformou ekonomickou, spjatou především s privatizací. Co se týče sociální oblasti, byla pozornost zaměřena především na budování záchranné sociální sítě – např. novela zákona o sociální potřebnosti nebo vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí ke zvýšení částek životního minima. Mezi dalšími bylo nařízení vlády o zvýšení sociálních dávek a zákon o jednorázovém příspěvku na nezaopatřené děti. V druhé polovině roku 1993 opět pokračovaly práce na sociální reformě, byl schválen zákon o předčasném poskytování starobního důchodu, o zvýšení starobních důchodů a důchodů sociálních. V roce 1995 přijal Parlament zákon o státní sociální podpoře a zákon o důchodovém pojištění. V těchto letech stále nedořešené zůstávaly zákony o sociální pomoci a sociálních službách stejně jako nový zákoník práce.⁷⁷

⁷⁷ Zpráva o činnosti vlády, která byla předložena Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR [online]. Úřad vlády České republiky [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/zprava-o-cinnosti-vlady---iii--socialni-oblast-2067/>

V následujících letech se vláda shodla na několika bodech, mezi ně patřily např. Pravidelné navyšování důchodů a životního minima, zachování dávek státní sociální podpory, posílení role obcí v sociální oblasti nebo provedení zjednodušení administrativy. Dalšími schválenými zákony na podporu sociální oblasti byly zákony o sociálním příspěvku k vyrovnání zvýšení cen energie či o sociálním příspěvku k vyrovnání zvýšení nájemného. Byly přijímány i novely zákonů stávajících, např. novela zákona o sociálním zabezpečení, o důchodovém pojištění či o státní sociální podpoře.⁷⁸

Po roce 1998 byly cíle sociální politiky směřovány k celkovému sociálnímu rozvoji společnosti. Vláda si kladla za cíl vyřešit otázku nezaměstnanosti a odstranit veškeré formy diskriminace. Mezi dalšími záměry bylo zaručení růstu reálných mezd a zvýšení kupní síly důchodů. V neposlední řadě šlo vládě o vytvoření důstojných životních podmínek všech občanů. Co se sociální stability týče, rozhodla se vláda v roce 1999 přijmout Evropskou sociální chartu, což je dokument zakotvující ochranu sociálních a hospodářských práv. Důležitým krokem byl záměr o přípravu nového zákoníku práce. V roce 1999 byl taktéž vypracován a přijat Národní plán zaměstnanosti, který měl za cíl co nejnižší míru nezaměstnanosti v České republice. V roce 2001 byl zveřejněn dokument pod názvem Česká sociální doktrína, která se orientuje na přístupy a roli státu a dalších aktérů sociální politiky při její tvorbě, včetně samotných občanů. Uvedená doktrína je v plném souladu s nároky, které kladla Evropská unie před naším vstupem do Společenství. Do roku 2004 přišla vláda s mnoha zákony a novelami na podporu sociálního systému. Zmínit můžeme např. novelu zákoníku práce, byla navýšena minimální mzda a přijato opatření, že v jejím zvyšování se bude pokračovat takovým způsobem, aby občané byli motivováni k pracovní činnosti. Navýšili se částky životního minima a vznikl systém zaměstnaneckého penzijního připojištění.⁷⁹

⁷⁸ *Zpráva o činnosti vlády, která byla předložena Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR* [online]. Úřad vlády České republiky [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/zprava-o-cinnosti-vlady---iii--socialni-oblast-2067/>

⁷⁹ *Prace a sociální politika* [online]. Praha, 2004, 1(4) [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/3700/PSP-04-04-sm.pdf>

2.2 Sociální politika po vstupu ČR do EU

Z výše uvedeného je zřejmé, jakým způsobem se vyvíjela sociální politika České republiky před vstupem do Evropské Unie. V následující kapitole se budu věnovat sociální politice po vstupu České republiky do EU.

Pojetí evropské sociální politiky se vyvíjelo v podstatě v návaznosti na postupné integrační snahy. Nejprve v souvislosti s volným pohybem pracovních sil se musel řešit problém migrace, z toho vyplývala potřeba řešení příjmů v jiném státě nebo nárok pobírat dávky sociální podpory cizinci. Reaguje na nově se vyskytující sociální problémy: nezaměstnanost, bezdomovectví, diskriminace a tím marginalizace určitých skupin osob na okraj společnosti. Proto evropské státy přijímaly společné dokumenty pro vytvoření základní společné koncepce. První listinou byla Evropská sociální charta, následovaná Chartou základních sociálních práv pracujících, Maastrichtskou a Amsterodamskou smlouvou.⁸⁰

V roce 1993 započala systematická příprava kandidátských států, tedy i České republiky na přistoupení k EU. Byla navržena spíše jako technický nástroj, který řešil právní, ekonomické a politické otázky. Kandidátské země měly za úkol reformovat své hospodářství tak, aby bylo konkurenceschopné a kompatibilní s ekonomikami stávajících států. Prioritou v oblasti sociální bylo respektování lidských práv jednotlivce a budování volně definovaného rámce tvorby politiky. K jednání o Lisabonské strategii přijaté v roce 2000 byly členské země přizvány až v roce 2002. Plnohodnotně a administrativně se nové členské státy začaly podílet na Lisabonské strategii až po jejich vstupu do EU.

Cesta České republiky do Evropské unie byla uzavřena 1. května roku 2004. V tento den se ČR stala plnoprávným členem Společenství a její sociální politika začala plně podléhat principům a pravidlům Evropské unie, i když samozřejmě hlavní zodpovědnost stále spočívá na České republice. Evropská unie vydává pouze doporučení pro členské státy, jaká opatření by v této oblasti měly přijímat a jaké cíle si

⁸⁰ *Sociální Evropa: Jaká je sociální politika EU? Evropský parlament* [online]. 2017 [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/eu-affairs/20170616STO77648/socialni-evropa-jaka-je-socialni-politika-eu>

stanovovat. Sociální politika se od samého počátku úzce pojila s projektem společného trhu, kdy bylo třeba řešit sociální nerovnost a zlepšit sociální situaci ve Společenství.

Česká republika tedy stejně jako všechny ostatní státy Evropské unie musela a jako stávající člen stále musí přejímat celý rozsah závazků a dodržovat náplň a obsah veškerých dohod a příslibů všech příslušných opatření, které členské státy společně uzavřely, případně v minulosti učinili a přijaly a které dále společně doplňují.

2.3 Lisabonská strategie

Jedním z ústředních témat modernizace evropského sociálního modelu představoval boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Členské země se jednomyslně dohodly na integrovaných primárních směrech politiky, prováděných v rámci lisabonského programu na úrovni EU a na vnitrostátní úrovni v dvouletých národních akčních plánech. Schválením této strategie se Evropská unie zavázala ke splnění velice ambiciózního cíle – stát se nejkonzurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomikou, schopnou udržitelného ekonomického růstu s větším počtem lepších pracovních příležitostí a větší sociální soudržností. Z konkrétního hlediska šlo o zvýšení průměrné míry ekonomického růstu, zvýšení míry zaměstnanosti a zvýšení podílu pracujících žen. V této souvislosti zdůrazňovalo společenství následující úkoly:⁸¹

1. Vytvoření a rozvoj tzv. začleňujícího trhu práce, společně s podporou zaměstnanosti. Šlo tedy o pracovní místa dostupná i pro osoby s nižší pracovní kapacitou za všech podmínek a v kterémkoli okamžiku.
2. Garance minimálního příjmu a prostředků pro zajištění a udržení kvality důstojného života.
3. Odstranění znevýhodnění v přístupu ke vzdělání. To mělo představovat vzdělávací systém vyhovující i dětem z ohrožených skupin obyvatel, prevence předčasného opuštění školy nebo rozvoj celoživotního vzdělávání.
4. Zabezpečení bydlení pro všechny, tedy přiměřené a kvalitní bydlení jako základní právo a potřeba, prevence a řešení problematiky bezdomovectví.

⁸¹ URBAN, L. *Lisabonská strategie: Evroskop* [online]. 2017 [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8742/sekce/lisabonska-strategie/>

5. Záruka rovného přístupu ke službám vysoké kvality, čímž je myšleno zdravotnictví, doprava, sociální péče, kultura, rekreace či právní služby.
6. Obnova znevýhodněných oblastí.
7. Zlepšení poskytování služeb ve smyslu integrace poskytovatelů veřejných i soukromých služeb na národní úrovni.

Porovnáme-li sociální politiku v České republice a Evropské unii po ukončení Lisabonské strategie v roce 2010, tak můžeme vyvodit tyto základní poznatky:

- ve většině nejdůležitějších oblastí sociální ochrany lidí je Česká republika ze systémového hlediska srovnatelná se systémem EU a můžeme prohlásit, že Česká republika sleduje obdobné trendy v oblasti sociální politiky jako většina ostatních zemí EU;
- Česká republika ovšem poměrně značně zaostává za poměry v Evropské unii zejména ve dvou nejdůležitějších oblastech. Jedná se o:
 - tu oblast bytové politiky, která je stále zatím spíše jen souhrnem jednotlivých opatření na straně nabídky a poptávky po bytech a bytových objektech než uceleným a strategicky orientovaným systémem,
 - oblast školství, zejména pokud jde o všechny formy vysokoškolského studia. Velmi závažné jsou jednotlivé otázky pojetí a struktury vzdělávání, když hlavním a velmi závažným problémem je především nedostatek finančních zdrojů, které jsou zejména určeny pro rozvoj jednotlivých vysokých škol.

V souvislosti s vývojem evropské sociální politiky je současnou hlavní reformní agendou Strategie Evropa 2020, která navazuje na tzv. Lisabonskou strategii. Za cíl si klade dosažení takového hospodářského růstu, který bude založen především na principech znalostní ekonomika, bude udržitelný a bude podporovat začleňování nejen sociální ale také územní.

Strategie Evropa 2020 předkládá tři vzájemně se posilující priority:

1. Inteligentní růst, tzn. rozvíjet ekonomiku založenou na znalostech a inovacích.
2. Udržitelný růst, který má za úkol podporovat konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiku méně náročnou na zdroje.

3. Růst podporující začlenění, tedy podporovat ekonomiku s vysokou zaměstnaností, jež se bude vyznačovat sociální a územní soudržností.

Na základě výše uvedených bodů určila Evropská komise sedm stěžejních iniciativ, které jsou závazné jak pro Evropskou unii, tak pro členské státy.

1. Inovace v Unii. Konkrétně jde o zlepšení rámcových podmínek a přístupu k financování výzkumu a inovací, čímž by se zajistilo, aby se z inovativních nápadů staly výrobky a služby vytvářející růst a pracovní místa.
2. Mládež v pohybu. Cílem tohoto bodu je posílení výkonu systémů vzdělávání a usnadnění vstupu mladých lidí na pracovní trh.
3. Digitální program pro Evropu. Zde jde o urychlení rozvoje vysokorychlostního internetu a využití jednotného digitálního trhu domácnostmi a podniky.
4. Evropa méně náročná na zdroje. Hlavním cílem je podpora oddělení hospodářského růstu od využívání zdrojů, podpora přechodu na nízkouhlíkovou ekonomiku, větší využití obnovitelných zdrojů energie, modernizace odvětví dopravy a podpora energetické účinnosti.
5. Průmyslová politika pro éru globalizace. V tomto bodě jde o zlepšení podnikatelského prostředí, zejména pro malé a střední podniky, podpora rozvoje silné a udržitelné průmyslové základny, která by byla konkurenceschopná v celosvětovém měřítku.
6. Program pro nové dovednosti a pracovní místa. Tím rozumíme modernizace pracovních trhů a posílení postavení občanů rozvojem jejich dovedností v průběhu celého života za účelem zvýšení účasti na trhu práce a lepšího vyrovnání nabídky a poptávky na trhu práce, mimo jiné prostřednictvím mobility pracovních sil.
7. Evropská platforma pro boj proti chudobě. Uvedeným bodem EU bojuje o zajištění sociální a územní soudržnosti tak, aby výhody vyplývající z růstu a zaměstnanosti byly ve velkém měřítku sdíleny a lidem postiženým chudobou a sociálním vyloučením bylo umožněno žít důstojně a aktivně se zapojovat do společnosti.

Přestože sociální politika nespadá do výlučných pravomocí EU a členské státy nesou za její podobu hlavní odpovědnost, normy EU jejich kroky značně ovlivňují. Přijímané

směrnice, které jsou ze své definice pro členské státy závazné, pokud jde o výsledek, jsou institucemi EU často připravovány tak podrobně a konkrétně, že členskými státy nabízejí jen relativně malý prostor k použití vlastní cesty vedoucí k dosažení kýženého výsledku.

3 STATISTICKÁ ANALÝZA SOCIÁLNÍ POLITIKY ČR OD ROKU 1990

Pro analýzu vývoje sociální politiky je nezbytné shromažďovat statistická data, ať už na území jednoho konkrétního členského státu nebo v rámci Evropské unie jako celku. Sběr statistických dat je důležitý především proto, abychom dokázali porovnat skutečnost oproti plánovaným cílům, které jsme si na počátku vytyčili. V první řadě tedy získáme statistický údaj, který je adekvátní momentální situaci v oblasti konkrétní sociální sféry na vymezeném území. Jestliže ze statistických údajů pro danou oblast sociální sféry vyplýne, že se neshoduje se vytyčenými cíli, je nutné upravit sociální politiku tak, abychom se začali daným záměrům přibližovat.

V případě, že bychom nebyli schopni shromažďovat a porovnávat statistická data, nemohli bychom ověřit, zda se v konkrétní sociální oblasti vydáváme tím správným směrem a že přijaté zákony, nařízení či opatření skutečně splňují požadované nároky, které jsou na ně kladeny. Zpracování statistických údajů se provádí nejen v rámci územním, tedy v jednotlivých členských státech Společenství, ale také v rámci Evropské unie jako celku. Zde se dá statisticky porovnávat jakákoli sféra, včetně té sociální, s ostatními státy, které nejsou členy Společenství, jako například Amerikou, Čínou nebo Ruskem. Jelikož jsou statistické údaje i z minulých let uchovány, je možno porovnat stav konkrétního státu nebo i celé EU napříč časem. Zde je tedy možno pozorovat, s jakým výsledkem pracovala sociální politika a následně tento vývoj analyzovat a případně i pro další období dále upravovat. Co se Evropské unie týče, pak je hlavním a oficiálním statistickým úřadem tzv. Eurostat. Ten je zodpovědný za zveřejňování celoevropských statistik a ukazatelů, které umožňují provádět srovnání mezi jednotlivými zeměmi a regiony. V rámci České republiky je hlavním úřadem Český statistický úřad (ČSÚ), který je ústředním orgánem státní správy ČR a úzce spolupracuje s Eurostatem.

Pro statistickou analýzu a podrobnější rozbor byly vybrány následující ukazatele sociální politiky České republiky: nezaměstnanost, minimální měsíční mzda, minimální starobní důchod, životní minimum, peněžitá pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek.

Je zřejmé, že v oblasti sociální politiky je další řada ukazatelů, které je též vhodné analyzovat, ale pro účely této diplomové práce se zaměříme právě na zmíněné ukazatele. Důvodem je, že tento soubor ukazatelů pokrývá jak obecné ukazatele pro všechny skupiny občanů, např. nezaměstnanost a minimální mzda, ale také ukazuje vývoj v jednotlivých skupinách ohrožených občanů jako, například, maminky na mateřské dovolené.

3.1 Nezaměstnanost v České republice

Dále se v této práci zaměřím na analýzu různých sfér sociální politiky na území České republiky s následným důkladným rozбором jedné konkrétní sociální sféry. Jako první velkou oblast hodnou pozornosti statistických zkoumání v oblasti sociální sféry je zaměstnanost a nezaměstnanost. Hlavním cílem tohoto šetření je získávání přehledu o situaci na trhu práce.

Tabulka 3: Statistické ukazatele z oblasti zaměstnanosti v ČR

Rok	Počet pracovníků (tis. osob)	Počet uchazečů na úřadu práce (tis. osob)	Z nich muži	Z nich ženy	Počet volných pracovních míst
1990	5351	39	-	-	.
1991	5059	141	63	78	42
1992	4927	163	69	94	76
1993	4848	155	66	89	69
1994	4885	172	73	99	73
1995	5012	156	63	93	91
1996	5044	161	68	93	99
1997	4947	220	94	126	78
1998	4883	312	138	174	56
1999	4760	443	212	231	36
2000	4822	470	230	240	46
2001	4852	444	218	226	58
2002	4851	477	235	242	49
2003	4830	522	258	264	43
2004	4780	537	262	275	46
2005	4813	514	245	269	56
2006	4856	475	223	252	83
2007	4945	393	179	214	122
2008	4993	324	147	177	142

2009	4721	466	234	232	49
2010	4683	529	270	259	33
2011	4678	508	256	252	36
2012	4673	504	250	254	40
2013	4622	565	290	275	39
2014	4650	561	281	280	49
2015	4743	479	234	245	90
2016	4833	406	197	209	128

Zdroj:⁸²

Zaměříme-li se na počet pracovníků v rozmezí let 1990–2017, je zřejmé, že od roku 1990 do roku 1993 Česká republika zaznamenávala konstantní pokles pracovní síly, v konkrétních číslech šlo o 5351 tisíc osob v roce 1990 oproti 4848 tisícům v roce 1993. Až v roce 1994 a následujících dvou letech nepatrně stoupl počet zaměstnaných osob, v průměru za tyto tři roky ovšem jen o 1,3 %. V roce 1996 tak šlo o 5044 tisíc osob. Takto kolísavou tendenci můžeme zaznamenávat po celé období až do roku 2014, od kterého je až do konce roku 2017 pouze narůstající tendence v počtu zaměstnaných osob.

V rámci zaměstnanosti můžeme taktéž statisticky zpracovat průměrný počet volných pracovních míst, který má od roku 2014 taktéž vzestupnou tendenci, v konkrétních číslech jde o 49 tisíc pracovních míst v roce 2014 a 212 tisíc pracovních míst v posledním kvartálu roku 2017, nebo počet uchazečů o práci registrovaných na úřadu práce, kdy největší nárůst registrovaných uchazečů za sledované období (od roku 1992 do roku 2017) byl zaznamenán v roce 1999, kdy šlo meziročně o celých 42,2 %, nejvyšší počet registrovaných uchazečů na úřadu práce byl zaznamenán v roce 2013, šlo o 565 tisíc osob. Oproti tomu od roku 2014, kdy byl počet registrovaných uchazečů na úřadu práce ve výši 561 tisíc osob, se až do současnosti neustále snižuje. Zaměřím-li se na rok 2017, pak v prvním čtvrtletí se počet registrovaných uchazečů snížil z původních 406 tisíc v roce 2016 na 380 tisíc v prvním čtvrtletí roku 2017, v druhém na 321 tisíc, ve třetím na 297 tisíc a na konec ve čtvrtém na 273 tisíc osob. Co se týče nezaměstnanosti za sledované období (1994–2017), pak největší meziroční nárůst, ve

⁸² *Zaměstnanost a nezaměstnanost: Český statistický úřad* [online]. 2017 [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zamestnanost-a-nezamestnanost-podle-vysledku-vspcs-ctvrtletni-udaje-1-ctvrtleti-2017>

výši 53,2 % byl zaznamenán v roce 2009 (z původních 230 tisíc v roce 2008 na 352 tisíc v roce 2009). Od roku 2014 můžeme sledovat postupné snižování nezaměstnanosti, přičemž k nejmarkantnějšímu snížení za nejkratší období zatím došlo ve třetím čtvrtletí roku 2017, šlo o 29,6 %. Co se nezaměstnanosti týče, můžeme porovnat počty nezaměstnaných mužů a žen. Jestliže nejvyšší nárůst nezaměstnanosti byl v roce 2009, pak můžeme ze statistik určit, jak se zvýšil podíl nezaměstnaných mezi muži a ženami, přičemž u mužů, v tomto roce, stoupla nezaměstnanost o 70,9 % z původních 103 tisíc v roce 2008 na 175 tisíc v roce 2009, kdežto u žen ve stejném roce o 39 %, tedy v konkrétních číslech z původních 127 tisíc v roce 2008 na 177 tisíc v roce 2009.

3.2 Minimální měsíční mzda

Jako další významný sociální ukazatel, úzce související se zaměstnaností, je minimální měsíční mzda. Minimální mzda byla v České republice zavedena v roce 1991 a její výše se od té doby mnohokrát změnila. Detailní analýzu tohoto sociálního ukazatele provedu za pomoci níže uvedené tabulky.

Tabulka 4: Vývoj minimální mzdy v ČR od roku 1990

Výše minimální mzdy			
Období	Částka za měsíc v Kč	Růst X Pokles v %	Hodinová mzda v Kč
1990	x	x	
1991	2000	x	10,80
1992-1995	2200	10,0	12,00
1996-1997	2500	13,6	13,60
1998	2650	6,0	14,80
1999	3600	35,8	18,00
2000	4500	25,0	22,30
2001	5000	11,1	30,00
2002	5700	14,0	33,90
2003	6200	8,8	36,90
2004	6700	8,1	39,60
2005	7185	7,2	42,50
2006	7955	10,7	48,10
2007-2012	8000	0,6	48,10
2013-2014	8500	6,3	50,60
2015	9200	8,2	55,00

2016	9900	7,6	58,70
2017	11000	11,1	66,00
2018 (1.1.)	12200	10,9	73,20

Zdroj:⁸³

Ze statistických údajů je patrné, že v roce 1990 ještě základní mzda stanovená nebyla, poprvé se tedy s touto veličinou setkáváme až v roce 1991, kdy dosahovala částky 2000 Kč, v přepočtu tedy státem garantovaná hodinová odměna byla 10,80 Kč. K prvnímu navýšení došlo hned následujícího roku, kdy meziročně stoupla částka minimální mzdy o 10 %. Toto navýšení tedy v důsledku činilo 200 Kč a způsobilo vzestup hodinové mzdy na 12 Kč/hod. V letech 1992–1995 se měsíční minimální mzda neustále držela na stejné úrovni, konkrétně 2200 Kč, až v roce 1996 došlo k meziročnímu navýšení o 13,6 % na 2500 Kč, tím se zvýšila i minimální hodina mzda na 13,60 Kč/hod. Setrvalý stav byl zaznamenán až do roku 1998, kdy se měsíční částka opět navýšovala, tentokrát o 6 %, minimální mzda garantovaná státem tedy činila 2650 Kč, hodinově šlo o 14,80 Kč. V roce 1999 došlo meziročně k nárůstu o 35 %, což byl za uvedené sledované období nejvyšší nárůst, výše minimální mzdy v tomto roce stoupla na 3600, tedy o 950 Kč. Tím samozřejmě došlo ke zvýšení mzdy hodinové, která činila 18 Kč. V roce následujícím vláda opět schválila navýšení, tentokrát o v pořadí druhou nejvyšší částku. Oproti roku 1999 si lidé s minimální mzdou polepšili o 900 Kč, což bylo zaznamenáno meziročním nárůstem o 25 %, hodinová mzda se tedy zvedla na 30 Kč. V těchto dvou po sobě následujících letech došlo k nejvýraznějšímu navýšení minimální mzdy za posledních 28 let, konkrétně šlo o částku 1850 Kč. Co se roku 2001 týká, minimální mzda byla opět navýšena, tentokrát meziročně o 11,1 % na rovných 5000 Kč, což mělo vliv i na mzdu hodinovou, která v tomto roce činila 30 Kč. Následujícího roku bylo statisticky změřeno zvýšení minimální mzdy o 700 Kč, meziročně si tedy osoby pobírající minimální mzdu polepšili o 14 % a hodinová mzda garantovaná státem se tím zvýšila o 3,90 Kč. V roce 2003 se setkáváme s meziročním nárůstem o 8,8 % na 6200 Kč, v roce 2004 bylo meziroční navýšení o dalších 8,1 %. V tomto roce tedy minimální mzda činila 6700 Kč, hodinová mzda potom 39,60 Kč. Co se týče dvou následujících let, pak byl stále patrný nárůst. V roce 2006 tedy minimální mzda dosahovala částky

⁸³ *Průměrná hrubá měsíční mzda. Český statistický úřad [online]. 2017 [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xs/prumerna-hruba-mesicni-mzda-ve-2-ctvrtleti-2017>*

7955 Kč, hodinová mzda zakotvila na částce 48,10 Kč. V následujícím období od roku 2007 do roku 2012 došlo k nejmenšímu nárůstu minimální mzdy za posledních 28 let, a to meziročně jen o 0,6 %. Výše minimální mzdy tedy v těchto 5 letech činila jen o 45 Kč více než v roce 2006. Od uvedeného období již můžeme pozorovat nárůst, ve všech letech přesahující meziročně 6 %, v rozmezí let 2013–2014 došlo k meziročnímu navýšení o 6,3 % a částka minimální mzdy tedy činila 8500 Kč, hodinová mzda se tak dostala na hodnotu 50,60 Kč. Co se týká roku 2015, pak byla minimální mzda 9200 Kč, tedy o 700 Kč více oproti předchozímu období. Hodinová mzda se zvýšila na 55 Kč. Pro rok 2016 bylo statisticky zaznamenáno navýšení minimální mzdy o 7,6 %, částka k výplatě tedy činila 9900, tudíž hodinová mzda se navýšila o 3,70 Kč na 58,70 Kč. V roce následujícím se minimální mzda navýšila o 11,1 %, částka k výplatě tedy činila 11000 Kč. K 1. 1. 2018 schválila vláda navýšení pro tento rok, a to o 10,9 %. V současnosti tedy minimální mzda dosahuje částky 12200 Kč a minimální hodinová mzda garantovaná státem 73,20 Kč.

Na základě statistické tabulky výše můžeme pozorovat, že od zavedení minimální mzdy nikdy nedošlo k jejímu snižování, a ačkoli se nezvyšovala pravidelně každým rokem, tak veškeré změny, které zaznamenala, zasahovaly do kladných hodnot. Nejvyšší nárůst zaznamenala minimální mzda v roce 1999, nejnižší naopak v rozmezí let 2007-2012. Jestliže výše minimální mzdy odráží mimo jiné i růst ekonomiky v dané zemi, pak je možno vysledovat, že od roku 1992 do roku 1997 se ekonomika udržovala stabilní a navyšování minimální mzdy zůstávalo neměnné, v průměru šlo o 11,8 %. Až v roce 1998 došlo oproti letům minulým k zpomalení růstu minimálních mezd, v tomto roce tedy pouze o 6 %. V letech 1999 až 2000 došlo k nejvýraznějšímu navýšení, v průměru během těchto dvou let šlo meziročně o 30,4 %. Následující období od roku 2001 do roku 2006 nevykazovalo žádné výrazné výkyvy a meziroční navýšeno v těchto letech se průměrně pohybovalo ve výši 9,98 %. V období 2007-2012 došlo k nejnižšímu nárůstu minimální mzdy, a to o pouhých 0,6 %, z toho můžeme vyvodit, že v průběhu těchto let si ekonomika nevedla valně, a to především z důvodu celosvětové ekonomické krize. Od roku 2013 do roku 2016 opět docházelo ke stabilnímu zvyšování minimální mzdy, v průměru za tyto tři roky šlo o 7,3 %. Závěrečné dva roky sledovaného období můžeme taktéž považovat za stabilní z hlediska ekonomiky, jelikož taktéž vykazují setrvalý růst, v průměru jde o 11 %.

3.3 Minimální starobní důchod a průměrný věk odchodu do důchodu

Nedílnou součástí statisticky zpracovaných sociálních ukazatelů je minimální starobní důchod. Ten se od roku 1990 až do současnosti taktéž každoročně navyšoval.

První krátká analýza se bude týkat minimálního starobního důchodu jednotlivce (Tab. 3). V roce 1990 byl starobní důchod ve výši 1340 Kč a hned následujícího roku, tedy v roce 1991, došlo k zatím nejvýznamnějšímu navýšení, a to o 34,4 %. V tomto roce se tedy jako minimální částka vyplácela 1800 Kč. Oproti tomu nejmenší nárůst zaznamenaly důchody v roce 2014, kdy šlo o pouhých 0,3 %, v tomto roce byl minimální důchod 3110 Kč. K 1. 1. 2018 bylo schváleno navýšení o 4,5 %, vyplácet se tedy v rámci minimálního důchodu bude 3470 Kč. Z výše uvedeného můžeme pozorovat nárůst a konkrétní částky pro jednotlivce, dále se tedy zaměřím na minimální starobní důchod pro dvojice. V roce 1990 činil 2280 Kč a stejně jako starobní důchod pro jednotlivce, i tento naznačil nejvýznamnějšího navýšení v roce následujícím. Šlo o 34,2 % a částka k výplatě činila 3060 Kč. Dá se říci, že minimální starobní důchod pro dvojice téměř přesně kopíruje procentuální nárůst pro jednotlivce, ovšem především v několika posledních letech. Největší procentuální rozdíly mezi příjmy párů a jednotlivci můžeme zaznamenat v roce 1994, kdy u dvojice došlo ke zvýšení o 19,1 % na částku 4360, oproti jednotlivcům, u kterých byl procentuální nárůst nižší o 5,2 %.

Tabulka 5: Vývoj starobního důchodu na jednotlivce a dvojice v ČR od roku 1990

Rok	Starobní důchod na jednotlivce	Starobní důchod dvojice
1990	1340	2280
1991	1800	3060
1992	1980	3360
1993	2160	3660
1994	2460	4360
1995	2720	4880
1996	1830	3660
1997	2030	4060
1998-2004	2080	4160
2005	2170	4340
2006	2240	4480
2007	2340	4680
2008-2010	2940	5880
2011	3000	6000
2012	3040	6080

2013	3100	6200
2014	3110	6220
2015	3170	6340
2016	3210	6420
2017	3320	6640
2018 (1.1.)	3470	6940

Zdroj⁸⁴

V další části práce se budu zabývat průměrným věkem odchodu do důchodu (Tab. 6).

Na první pohled je patrné, že existují rozdíly mezi věkem odchodu do důchodu pro muže a ženy. Obecně vzato, muži vždy odcházeli a stále odcházejí do důchodu o několik let déle než ženy. V letech 1990–2001 byl stanoven rok odchodu do důchodu pro muže 60 let, kdežto pro ženy rozmezí 53–57 let (zde hrál důležitou roli počet dětí, které se ženě narodily). Z toho vyplývá, že nejmenší rozdíl mezi věkem odchodu do důchodu v závislosti na pohlaví byl v uvedeném období 3 roky. V následujících obdobích se věk pro odchod do důchodu neustále navyšoval, u muže vždy o jeden rok – na konci roku 2001 šlo o zmíněných 60 let, na konci roku 2008 se už jednalo o 61 let, koncem roku 2014 to už bylo 62 let a aktuální věk na konci roku 2016 již činí 63 let. Co se týče žen, pak i zde můžeme sledovat zvýšení vždy o jeden rok. Odchod do důchodu byl do konce roku 1998 stanoven na rozmezí 53–57 let, koncem roku 2002 to již bylo 54–58 let, následující zvýšení bylo v roce 2006, 2010 a 2014, zde se jednalo vždy o zvýšení jednoho roku na spodní i vrchní hranici. Konečně v roce 2016 byl odchod do důchodu pro ženy stanoven na věkovou hranici 58–61 let. Zde tedy můžeme pozorovat, že v aktuálním období již nejmenší rozdíl ve věku odchodu do důchodu v závislosti na pohlaví činí 2 roky.

⁸⁴ *Vývoj starobního důchodu na jednotlivce a dvojice v ČR od roku 1990. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <http://www.vupsv.cz/index.php?p=publications&site=default&kateg=vupsv>*

Tabulka 6: Vývoj průměrného věku odchodu do důchodu u mužů a žen v ČR od roku 1990

Rok	Průměrný věk
Muži	
1990-2001	60
2002-2008	61
2009-2014	62
2015-2016	63
Ženy	
1990-1998	53-57
1999-2002	54-58
2003-2006	55-59
2007-2010	56-60
2011-2014	57-61
2015-2016	58-61

Zdroj:⁸⁵

3.4 Životní minimum

Mezi další témata sociální sféry neodmyslitelně patří částka životního minima. Tato částka, stejně jako minimální mzda byla na území České republiky zavedena v roce 1991, kdy pro jednotlivce dosahovala výše 1700 Kč. V roce 1992 výše životního minima stagnovala a teprve v roce 1993 byla navýšena o 15,3 % na 1960 Kč. Částka životního minima vykazuje každoročně vzestupnou tendenci. Meziročně nejmarkantnější navýšení proběhlo v roce 1996, šlo o 18,4 % z původních 2440 Kč v roce 1995 na 2890 Kč v roce 1996. V současnosti se životní minimum pohybuje ve výši 3410 Kč. Co se týče minimální mzdy pro bezdětné páry, pak v roce 1991 dosahovala hodnoty 3050 Kč, nejvýraznější meziroční nárůst nastal, stejně jako v případě životního minima pro jednotlivce v roce 1996, konkrétně šlo o 17,2 % (z původních 4360 Kč v roce 1995 na 5110 Kč v roce 1996). V současnosti je částka pro bezdětný pár ve výši 5970 Kč. Co se týče rodiny čtyřčlenné (dva dospělí a dvě děti), pak byla prvotní částka životního minima ve výši 5600 v roce 1991 a stejně jako v předchozích případech doznala nejvyššího meziročního nárůstu v procentech v roce 1996, tehdy šlo o 16,2 % z

⁸⁵ Vývoj průměrného věku odchodu do důchodu u mužů a žen v ČR od roku 1990. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <http://www.vupsv.cz/index.php?p=publications&site=default&kateg=vupsv>

původních 7840 Kč v roce 1995 na 9110 Kč v roce 1996. Nyní je částka životního minima pro čtyřčlennou rodinu ve výši 10250 Kč.

Tabulka 7: Vývoj životního minima v ČR od roku 1990

Rok	Jednočlenná domácnost	Dvoučlenná domácnost	Čtyřčlenná domácnost
1990	x	x	x
1991	1700	3050	5600
1992	1700	3050	5600
1993	1960	3500	6400
1994	2160	3860	7060
1995	2440	4360	7840
1996	2890	5110	9110
1997	3040	5370	9570
1998-1999	3430	5960	10470
2000	3770	6440	11160
2001-2004	4100	6960	11980
2005	4300	7250	12400
2006	4420	7430	12680
2007-2011	3126	5480	9400
2012-2018 (1.1.)	3410	5970	10250

Zdroj⁸⁶

3.5 Mateřská a rodičovská dovolená

Do sféry sociální politiky spadá i mnoho dalších okruhů, jde například o přídavky na děti, nemocenskou, rodičovský příspěvek, peněžitou pomoc v mateřství a nově v roce 2018 zavedenou otcovskou dovolenou, která činí jeden týden a výše otcovské za kalendářní den činí 70 % denního vyměřovacího základu, nejvíce však 1750 Kč.

Rodičovský příspěvek navazuje na peněžitou pomoc v mateřství a začíná se vyplácet po skončení tohoto příspěvku. V případě, kdy rodič nemá nárok na vyplácení tzv. Mateřské, vyplácí se rodičovský příspěvek již od narození dítěte.⁸⁷

⁸⁶ *Vývoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů ČR. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí [online].* [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: http://www.vupsv.cz/index.php?p=economic_social_indicators

⁸⁷ *Peněžitá pomoc v mateřství. Mpsv [online].* 2015 [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/upcr/letaky/ppm_rp_2015.pdf

3.5.1 Peněžítá pomoc v mateřství

Jde o dávku v době těhotenství, mateřství nebo při převzetí dítěte do péče, která nahrazuje příjem. Začíná se vyplácet od prvního dne nástupu na mateřskou dovolenou, což obvykle bývá šest až osm týdnů před plánovaným porodem. Nárok na peněžitou pomoc v mateřství ženě zaniká v případě, kdy si neplatí nemocenské pojištění. V tomto případě mateřskou nahrazuje rodičovský příspěvek, ten je ovšem nižší než mateřská. Pro rok 2018 je nejvyšší měsíční částka mateřské 36 750 Kč, u rodičovského příspěvku u osoby, která si neplatila zdravotní pojištění pak 7 600 Kč měsíčně pro rodiče jednoho dítěte a 11 440 Kč měsíčně (a to pouze pro rodiče vícerčat). Zákonem stanovená maximální délka vyplácení peněžité pomoci v mateřství je 28 týdnů. Pro pobírání tohoto příspěvku jsou uzákoněny dvě podmínky, a to:⁸⁸

1. Základní podmínkou nároku na peněžitou pomoc v mateřství je účast na pojištění (tj. například trvání pojištěného zaměstnání) nebo trvání ochranné lhůty v době nástupu na peněžitou pomoc v mateřství (na mateřskou). Ochrannou lhůtou se rozumí 180 dní od skončení posledního zaměstnání (poslední činnosti, ze které jí plynulo nemocenské pojištění. U žen, kterým pojištění zaniklo v době těhotenství, činí ochranná lhůta, tj. doba, po kterou žena může získat nárok na peněžitou pomoc v mateřství i po skončení zaměstnání/po skončení pojištění, tolik kalendářních dnů, kolik trvalo pojištění.
2. Další podmínkou nároku na peněžitou pomoc v mateřství je účast pojištěnce na nemocenském pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní v posledních dvou letech přede dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství. V případě osob samostatně výdělečně činných musí z 270 dnů účasti na pojištění trvat účast na nemocenském pojištění osoby samostatně výdělečně činné po dobu alespoň 180 kalendářních dnů v posledním roce přede dnem počátku podpůrčí doby.

Dle zákona je možno, aby peněžitou pomoc v mateřství čerpal i manžel či otec dítěte. Ovšem pouze na základě písemné dohody, ve které je uvedeno, že se budou v péči o

⁸⁸ *Peněžítá pomoc v mateřství*. Mpsv [online]. 2015 [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/upcr/letaky/ppm_rp_2015.pdf

dítě střídat. To je možno realizovat až od 7. týdne po porodu na dobu nejméně 7 kalendářních dní.

Výše peněžité pomoci v mateřství činí 70 % redukováného denního vyměřovacího základu za kalendářní den. Denní vyměřovací základ se redukuje následovně:

- Průměrný denní výdělek do 1 000 Kč – započítá se 100 %;
- Průměrný denní výdělek od 1 000 do 1499 Kč – započítá se 60 %;
- Průměrný denní výdělek od 1 499 do 2 998 Kč – započítá se 30 %;
- Na průměrný denní výdělek nad 2 998 Kč se již nepřihlíží.

Budeme-li se zabývat statistickými údaji za období od roku 1990 do roku 2018, pak zjistíme, že v letech 1990–1992 šlo o 90 % z denní mzdy. V roce 1993 nastal propad na pouhých 67 % a až v následujícím roce se příspěvek opět navýšil, konkrétně na 69 % z denní mzdy. Tento stav trval až do roku 2009, kdy došlo ke zvýšení na 70 %, které jsou platné i v tomto roce. Co se týče maximálních částek, pak můžeme pozorovat neustálý nárůst. V roce 1990 bylo stropem 150 Kč denně, v roce 2000 už šlo o 514 Kč a pro rok 2018 je určena maximální denní částka 1 750 Kč.⁸⁹

3.5.2 Rodičovský příspěvek

Rodičovský příspěvek, jak je uvedeno výše navazuje na peněžitou pomoc v mateřství anebo se vyplácí osobám, kterým na mateřskou nevznikl nárok z důvodu nesplnění podmínek. Do roku 2018 fungoval rodičovský příspěvek na 4 roky tak, že v prvních devět měsíců byla vyplácena částka 7 600 Kč a po zbylé období šlo o částku 3 800 Kč. V roce 2018 nastaly v čerpání tohoto příspěvku četné změny. Od 1. 1. 2018 je měsíční výše vypláceného Rodičovského příspěvku variabilní. Možnost měnit výši uvedeného příspěvku mají rodiče, u nichž se alespoň jeden účastnil nemocenského pojištění. Nová pravidla pro čerpání jsou následující:

Každý rodič (který se účastnil nemocenského pojištění) má nárok na rodičovský příspěvek v celkové částce 220 000,- Kč. Od 1. 1. 2018 se také zvyšuje příspěvek pro rodiče dvojčat a vícčat na 330 000,- Kč (této možnosti mohou využít i rodiče dětí

⁸⁹ *Peněžítá pomoc v mateřství. Mpsv* [online]. 2015 [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/upcr/letaky/ppm_rp_2015.pdf

narozených před 1. 1. 2018, kterým ještě nejsou 4 roky). Při podání žádosti o rodičovský příspěvek je posuzována mzda rodiče, který si platil nemocenské pojištění a má vyšší příjmy. Zákonem stanovená maximální výše je 32 640 Kč měsíčně, minimální pak 50 Kč.⁹⁰

Rodiče, kteří mají nízké příjmy, mohou nově pobírat rodičovský příspěvek v maximální výši 7 600,- Kč, přestože by při výpočtu na tuto částku nedosáhli. Rodiče, z nichž nebyl ani jeden před narozením dítěte účasten na nemocenském pojištění, mají nově možnost určit si výši vypláceného rodičovského příspěvku na 7 600 Kč a tedy dávku vyčerpat dříve, než za uvedené 4 roky.

Rok 2018 přinesl také zcela nový zákon o otcovské poporodní péči nebo též otcovské dovolené. Uvedený zákon předpokládá, že se tím posílí vazba mezi dítětem a jeho rodiči a taktéž bude motivovat otce k zapojení se do péče o novorozence. Dle vyjádření MPSV: *„zavedení otcovské dovolené (otcovské poporodní péče) vytvoří prostor pro participaci mužů na péči o malé děti a domácnost, ale také umožní otcům rozvíjet své rodičovské kompetence při zachování jistoty zaměstnání a výdělku.“*

Tento zákon je v České republice platný od začátku roku 2018 a nárok na něj mají novopečení otcové, kteří chtějí o dítě pečovat. Pro čerpání tohoto příspěvku opět platí několik podmínek. První z nich je, že muž musí být na matrice zapsán jako otec dítěte. Dále je nárok na otcovskou podmíněn účastí na nemocenském pojištění, a to alespoň po dobu tří měsíců bezprostředně předcházejících nástupu muže na otcovskou dovolenou. Zákonem stanovené trvání otcovské dovolené je jeden týden a otec musí nastoupit nejpozději do šesti týdnů od narození dítěte. Částka, která mužům v době čerpání otcovské náleží, se počítá stejně jako peněžitá pomoc v mateřství, tedy 70 % z redukováného denního vyměřovacího základu, nejvíce však 1 750 Kč denně.

Ačkoli je u nás otcovská naprostou novinkou, v rámci Evropské unie je považována za zcela samozřejmé opatření, které k dnešnímu dni přiznává 23 států, nyní již včetně České republiky, která přijetím tohoto zákona udělala další krok k rozvoji moderního rodinného práva.

⁹⁰ *Peněžitá pomoc v mateřství. Mpsv* [online]. 2015 [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/upcr/letaky/ppm_rp_2015.pdf

4 SOUČASNÝ STAV SOCIÁLNÍ POLITIKY

V úvodu této práce jsme si vymezili pojem sociální politika, následný rozbor měl za úkol přiblížit vývoj sociální politiky od roku 1991 až do roku 2004, poté byl uveden rozbor sociální politiky ČR v rámci Evropské unie a v předposlední části jsme se seznámili se statistickými údaji konkrétních sfér sociální politiky. V této kapitole tedy uvedu popis současného stavu sociální politiky.

Velice zjednodušeně se dá říci, že sociální politika je financována ze státního rozpočtu a zároveň i z fondů Evropské unie. Samozřejmě je ovlivňována i více faktory, nicméně tyto dva jsou pro financování sociální politiky klíčové. Záleží tedy na hospodářském růstu daného státu a schopnosti plnit podmínky pro čerpání dotací. Jelikož v současné době zaznamenává Česká republika stabilní hospodářský růst, odráží se tento trend i na sociální politice.

Jak již bylo uvedeno výše, tak sociální politiku České republiky ovlivňuje Evropská unie. V současné době můžeme pozorovat, že se vláda na našem území snaží přibližovat sociálním cílům EU. Budu-li konkrétní, pak příkladem může být oblast sladění rodinného a profesního života. Většina českých rodičů preferuje využití celé doby rodičovské dovolené a nejdříve ve věku 3 let dítěte se s využitím zařízení kolektivní péče vrátit do zaměstnání, a to na celý úvazek. Práce na částečný úvazek tedy u nás není velmi vyhledávanou formou úvazku. Přesto vláda navrhuje opatření, které by mělo zvýšit jejich popularitu, formou daňového zvýhodnění pro zaměstnavatele. Jako další, v dnešních dnech velice aktuální příklad je doporučení Evropské unie o větším zapojení otců do péče. Na to zareagovala Česká republika tím, že od 1. 1. 2018 uzákonila tzv. otcovskou dovolenou v rozmezí jednoho týdne. Ovšem ne všechna doporučení EU se shledají s kladnou odezvou. V tomto případě jde konkrétně o podporu otců k nástupu na rodičovskou dovolenou. Uvedený návrh Evropské unie zde naráží na celkový postoj české společnosti. V první řadě většina českých otců zůstává v domácnosti a pečovat o dítě nechce, za druhý důvod můžeme považovat hledisko ekonomické a třetím bývá i přístup zaměstnavatele. Přestože v některých případech národní cíle stanovené Českou republikou neodpovídají přesnému originálnímu znění, lze pozorovat jejich původ v návrzích Evropské unie

Pro rok 2018 česká vláda schválila v rámci sociální politiky novely některých zákonů a taktéž zavedla i zákony nové:

1. Zvýšení důchodů. Jde o zvýšení nejen v důchodů starobních, ale také invalidních, vdovských a vdoveckých či sirotčích. Valorizace platná od ledna letošního roku bude výrazně vyšší, než tomu bylo doposud, v průměru půjde o částku 475 Kč.
2. Zvýšení minimální mzdy. Od 1. ledna se zvyšuje minimální mzda, a to z 11000 Kč na 12200 Kč za měsíc. Díky tomu vzroste i minimální hodinová mzda z původních 66 Kč na 73,20 Kč. V návaznosti na toto zvýšení se valorizují i nejnižší úrovně zaručené mzdy pro zaměstnance, jejichž mzdy nejsou sjednány v kolektivních smlouvách i pro zaměstnance ve veřejných službách a sociální správě.
3. Zvýšení příspěvku na zdravotně postižené zaměstnance. Tento příspěvek vzrostl v souvislosti se zvýšením minimální mzdy o 800 Kč. Maximální výše příspěvku tedy činí 9500 Kč pro osoby zdravotně postižené a 5000 Kč pro osoby zdravotně znevýhodněné.
4. Změny u rodičovského příspěvku a přídavku na dítě. Dosud mohli rodiče čerpat maximálně 11 500 Kč měsíčně, nově by mohlo jít až o 32 000 Kč u pracujících rodin s vyššími příjmy. Novela tímto pomůže rodičům, který se chtějí vrátit do pracovního procesu co nejdříve. Nově tedy půjde o rozhodnutí rodičů, v jaké výši a po jakou dobu budou příspěvek čerpat. V této oblasti se zcela nově zavádí možnost volit výši čerpání dávky i pro rodiče, jimž nelze stanovit denní vyměřovací základ, zejména jde o studenty, osoby samostatně výdělečně činné, které si nehradí nemocenské pojištění a nezaměstnané.
5. Zvýšení nemocenské. Týká se zaměstnanců, kteří jsou dlouhodobě v pracovní neschopnosti, ti budou mít nárok do 31. dne pracovní neschopnosti nárok na 66 % redukovaného denního vyměřovacího základu. Následně od 61. dne se dávka zvýší na 72 %.
6. Zavedení dlouhodobého ošetrovního. Tento příspěvek je koncipován tak, aby pomohl v době bezprostředně po propuštění ošetřovaného z nemocnice. Jde o situace, kdy je třeba celodenní péče o člena rodiny po dobu alespoň 30 dní. Vláda chce tímto příspěvkem podporovat rodiny v obtížné situaci, které tak

získají čas uvážit, jak zajistit péči o svého příbuzného, pokud by měla být dlouhodobá (více než 3 měsíce).

7. Dávka otcovské poporodní péče, tzv. Otcovská. Cílem otcovské je zejména umožnit otcům podílet se v době krátce po porodu na péči o novorozené dítě. Tím zároveň významně pomoci matce v obtížném období po porodu. Nárok na dávku bude mít otec dítěte, který o něj pečuje a osoba (muž nebo žena), která dítě do péče nahrazující péči rodičů převzala. Výše dávky činí 70 % denního vyměřovacího základu a výplata náleží za dobu sedmi kalendářních dnů bez přerušení. Nástup na otcovskou nastává dnem, který si muž určí v období šesti týdnů ode dne narození dítěte nebo ode dne jeho převzetí, jestliže dítě nedosáhlo sedmi let věku.

Mezi dalšími příspěvky a dávkami, které se v tomto roce mění, nalezneme například vyšší příspěvek na mobilitu, ten je poskytován těm, kteří mají nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením – ZTP nebo ZTP/P (z původních 400 Kč na 550 Kč měsíčně). Zvýhodnil se i příspěvek na zvláštní pomůcku na pořízení motorového vozidla. Ačkoli se nemění maximální hranice, která zůstává, jako v předchozím roce na 200 000 Kč, zavádí se alespoň spodní, tedy minimální hranice, a to 100 000 Kč. Změny se v mnoha bodech dotkly i pojistného na sociální zabezpečení. Dle nařízení vlády se zvýšily platy zdravotníků, nebo cestovní náhrady.

Závěrem lze uvést, že sociální politika prochází v současné době mnoha obměnami, které se na jedné straně týkají novelizace původních zákonů, a na straně druhé vymýšlení a schvalování zákonů nových. Do jaké míry se kroky nedávno učiněné vládou odrazí pozitivně na životní úrovni obyvatelstva, budeme schopni posoudit až s časovým odstupem.

ZÁVĚR

V diplomové práci je rozebírána sociální politika České republiky z teoretického a praktického hlediska. Práce obsahuje pojednání o sociálním státě, formách sociální politiky, principech a modelech sociálních politik, které jsou prováděny různými státy včetně České republiky. Součástí teoretického rozboru je pojednání o faktorech, které ovlivňují sociální politiku, mezi něž patří zejména vnitřní a vnější faktory, ekonomické, demografické a kulturní podmínky státu pro provádění sociální politiky.

V praktické části je rozebírána sociální politika České republiky od roku 1990 do současné doby. Je pojednáno o tom, jak se měnila sociální politika v kontextu vstupu České republiky do Evropské unie, zejména s přihlédnutím k sociálním zásadám a hodnotám prosazovaným v rámci Evropské unie. Jsou vymezeny hlavní pilíře Lisabonské strategie, které se vztahují k sociální politice, zejména vytvoření a rozvoj tzv. začleňujícího trhu práce a podpory zaměstnanosti v členských státech, vytvoření nových pracovních míst s garancí minimálního příjmu a prostředků pro zajištění kvality života občanů odpovídající rozvinutému státu. Jedná se také o zajištění vhodných podmínek pro zvýšení vzdělanosti obyvatel a vytvoření vzdělávacího systému pro všechny skupiny obyvatel. Lisabonská strategie mimo jiné také má za cíl zajištění důstojných podmínek pro bydlení, což je základní potřebou pro každého občana. Kromě jiné sociální oblasti Lisabonská strategie upravuje i oblast zdravotnictví, tedy rovné a kvalitní zdravotnické služby pro občany s různými úrovněmi příjmů.

V praktické části práce je provedena statistická analýza sociální politiky České republiky od roku 1990 do současnosti. Hlavní a velmi pozitivní fakta jsou především následující:

Minimální mzda v České republice neustále roste už od roku 1990, stejně jako výše jednotlivých příspěvků v sociálních oblastech. Mimo jiné jsou vytvářeny podmínky pro začlenění nižších úrovní obyvatel do společenského života, zejména pomocí zvýšení finanční podpory takovým skupinám ohrožených osob, jako jsou maminky na mateřské dovolené, lidé se sníženou fyzickou schopností, důchodci a nezaměstnaní. V kontextu zvýšení zaměstnanosti Česká republika provádí velmi aktivní politiku pro podporu průmyslu a ekonomického růstu, což přispívá k vytvoření nových pracovních míst, tedy snížení míry nezaměstnanosti nejenom ve velkých městech, ale i v menších obcích.

Ve vztahu k zabezpečení žen na mateřské dovolené vláda provádí velmi zásadní opatření. Velmi významný je v tomto ohledu rok 2018, kdy začínají platit nová pravidla pro ženy na mateřské dovolené a pečující o nezletilé dítě, zejména zavedení otcovské dovolené a možnost vycházet z vyměřovacího základu otce dítěte při vypočítání nároku na otcovskou nebo rodičovský příspěvek. V tomto ohledu je nutné také zmínit, že tato praxe již existuje v mnoha zemích Evropské unie a je poměrně velkou výhodou v případě, když právě otec je živitelem rodiny a má vysoké příjmy.

Pokud bychom shrnuli všechny poznatky získané v teoretické a praktické části diplomové práce, lze konstatovat, že Česká republika přijímá velmi významná opatření v oblasti sociální politiky a přijímá důležitá rozhodnutí pro zajištění důstojného života občanů.

Cílem diplomové práce bylo provést kritickou analýzu sociální politiky České republiky po roce 1990 a udělat rozbor současného stavu sociální politiky. Tento cíl byl splněn pomocí statistického rozboru a vymezení hlavních zásad a politik prováděných Českou republikou v současné době. Dílčím cílem bylo rozpracovat literární rešerše v oblasti sociální politiky a přechodu k sociálnímu státu, pomocí analýzy vytvořit přehled o změnách v sociální politice České republiky. Dalším dílčím cílem bylo také uvést rozbor hlavních sociálních oblastí pomocí statistických údajů. Dílčí cíle byly splněny.

Lze tedy odpovědět na otázku, zda Česká republika je sociálním státem či není. Z analýzy vyplynulo, že díky prováděným reformám a opatřením české vlády se Česká republika neustále blíží ke stavu sociálního státu. Nicméně tento proces je poměrně dlouhý, protože se jedná o mnoho oblastí života občanů, a proto cesta k sociálnímu státu bude trvat ještě několik let. Výsledkem by však měl být stát, kde neexistují velké nedostatky sociálního systému, tedy neexistují extremality jako lidé žijící na hranici chudby nebo dlouhodobě nezaměstnaní lidé nebo sociálně ohrožené skupiny občanů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ARNOLDOVÁ, A. *Sociální péče 1. díl: Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing a.s., 2015. ISBN 978-80-247-9898-1.

BUREŠ, J. *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4283-0.

DUKOVÁ, I., DUKA, M. a I. KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3880-2.

DVOŘÁKOVÁ, Z. *Řízení lidských zdrojů*. V Praze: C. H. Beck, 2012. ISBN 807-40-0347-7.

HANZL, D. *Úvod do sociální politiky*. Jihlava: Soukromá vyšší odborná škola sociální. 2012. ISBN 978-80-877-1002-9.

CHVÁTALOVÁ, I. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-374-2.

KNAUSOVÁ, I. *Vybrané kapitoly ze sociální politiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 978-80-244-1021-0.

KOLIBOVÁ, H. *Sociální politika 2*. 1. vydání. Opava: OPTYS, 2008, ISBN 978-80-85819-67-0.

KOLIBOVÁ, H. *Sociální politika 1*. 1. vydání. Opava: OPTYS, 2007, ISBN 978-80-85819-62-5.

KOTOUS, J., MUNKOVÁ, G. a M. ŠTEFKO. *Obecné otázky sociální politiky (General Issues of Social Policy)* Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013, s. 11-12. E-knihy. ISBN 978-80-87439-08-1.

KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007. ISBN 80-7357-050-5.

KREBS, V. *Sociální politika*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2010. ISBN 978-80-7478-921-2.

- KREBS, V. a J. DURDISOVÁ. *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia, 1997. ISBN 808-639-533-2.
- MACKOVÁ, M. *Úvod do sociální politiky a sociálního zabezpečení v ČR*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-442-7.
- MUNKOVÁ, G. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0780-8.
- POTŮČEK, M. *Křížovanky české sociální reformy*. Praha: Sociologické nakl., 1999. Studie (Sociologické nakladatelství), sv. 19. ISBN 978-80-858-5070-3.
- POTŮČEK, M. *Sociální doktrína České republiky*. In: *Sociální politika*, 2002, roč. 28, č. 1-2. ISSN 0049-0962.
- POTŮČEK, M. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství. 1995. ISBN 80-85850-01-X.
- POTUČEK, M. *Teorie a praxe české sociální politiky*. Politologická revue, č. 1, 1997.
- POTŮČEK, M. *Veřejná politika*. Upr., dopl. a aktualiz. vyd. v českém jazyce. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-50-4.
- RABUŠIC, L. *Česká společnost stárne*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. Rubikon (Masarykova univerzita). ISBN 80-210-1155-6.
- TOMEŠ, I. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. Vyd. 2. Praha: Socioklub, 2001. ISBN 978-80-864-8400-6.
- TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.
- VEČERNÍK, J. *Proměny a problémy české sociální politiky*. Sociologický ústav AV ČR, Praha. Sociologický časopis, 2005, Vol. 41, No. 5.
- VEČEŘA, M. *Sociální stát: východiska a přístupy*. 2., upravené vyd. Praha: Sociologické nakl., 2001. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 4. ISBN 978-80-858-5016-1.
- VEČEŘA, M. *Sociální stát: východiska a přístupy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901424-6-X.

WEBER, M. *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: OIKOYMENH, 1998. ISBN 978-80-7298-389-6.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

DAVID, J. a J. JARY. *Sociology. 3rd ed.* Glasgow: HarperCollinsPublishers, 2000. ISBN 978-00-047-2511-6.

ESPING-ANDERSEN, G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press, 1990. ISBN 0-691-09457-8.

Seznam použitých internetových zdrojů

FRÍZLOVÁ, I. *Zaměstnanost a sociální věci* [online]. Evroskop [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/688/sekce/zamestnanost-a-socialni-veci/>

CHMELAŘ, A., VOLČÍK, S., NECHUTA, A. a O. HOLUB. *Sociální pilíř v komparativní perspektivě ČR, EU a eurozóny*. OSTEU. Úřad vlády České republiky [online]. Duben 2016 [cit. 2017-11-22]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/analyzy-EU/Social_cs_FINAL.pdf

Peněžitá pomoc v mateřství. Mpsv [online]. 2015 [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/upcr/letaky/ppm_rp_2015.pdf

Prace a socialni politika [online]. Praha, 2004, 1(4) [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/3700/PSP-04-04-sm.pdf>

Průměrná hrubá měsíční mzda. Český statistický úřad [online]. 2017 [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xs/prumerna-hruba-mesicni-mzda-ve-2-ctvrtleti-2017>

Social protection statistics. Eurostat [online]. European Union, 1995-2013 [cit. 2017-11-23]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Social_protection_statistics

Sociální Evropa: Jaká je sociální politika EU? Evropský parlament [online]. 2017 [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/eu-affairs/20170616STO77648/socialni-evropa-jaka-je-socialni-politika-eu>

Sociální reforma. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. Praha [cit. 2017-08-09]. Dostupné z: <http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/7#2.4>

Strategie sociálního začleňování 2014–2020. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. Praha, leden 2014 [cit. 2017-11-21]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf

URBAN, L. *Lisabonská strategie: Evroskop* [online]. 2017 [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8742/sekce/lisabonska-strategie/>

Vládní finanční statistika. Evropská komise [online]. 2017 [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_finance_statistics/cs

Vývoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů ČR. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: http://www.vupsv.cz/index.php?p=economic_social_indicators

Vývoj průměrného věku odchodu do důchodu u mužů a žen v ČR od roku 1990. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <http://www.vupsv.cz/index.php?p=publications&site=default&kateg=vupsv>

Vývoj starobního důchodu na jednotlivce a dvojice v ČR od roku 1990. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <http://www.vupsv.cz/index.php?p=publications&site=default&kateg=vupsv>

Zaměstnanost a nezaměstnanost: Český statistický úřad [online]. 2017 [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zamestnanost-a-nezamestnanost-podle-vysledku-vsps-ctvrtletni-udaje-1-ctvrtleti-2017>

Zpráva o činnosti vlády, která byla předložena Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR [online]. Úřad vlády České republiky [cit. 2018-02-16]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/zprava-o-cinnosti-vlady---iii--socialni-oblast-2067/>

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1: Schémata sociální ochrany ČR	22
Tabulka 2: Hlavní rysy různých modelů sociální politiky.....	33
Tabulka 3: Statistické ukazatele z oblasti zaměstnanosti v ČR	50
Tabulka 4: Vývoj minimální mzdy v ČR od roku 1990	52
Tabulka 5: Vývoj starobního důchodu na jednotlivce a dvojice v ČR od roku 1990.....	55
Tabulka 6: Vývoj průměrného věku odchodu do důchodu u mužů a žen v ČR od roku 1990	57
Tabulka 7: Vývoj životního minima v ČR od roku 1990	58

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Konstantin Alibekov

Obor: Evropská hospodářskosprávní studia

Forma studia: prezenční studium

Název práce: Česká sociální reforma po roce 1990

Rok: 2018

Počet stran textu bez příloh: 59

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 26

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 16

Vedoucí práce: Doc. PhDr. JUDr. Jakub Rákosník, Ph.D.